

LIIKUNTA JA MUUT TÄRKEÄT ASIAT LASTEN KERTOMANA

Katja Roiha ja Heidi Ärling

Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma

Kesä 2001

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Roiha, Katja ja Ärling, Heidi. Liikunta ja muut tärkeät asiat lasten kertomana. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. 2001, 60 s.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä asioita lapset itse pitävät tärkeinä. Olimme kiinnostuneita myös liikunnan roolista lasten elämässä. Pyysimme 22 7-10 -vuotiasta iltapäiväkerholaista piirtämään asioita, jotka ovat heille tärkeitä. Tämän jälkeen lapset kertoivat omista piirustuksistaan.

Tutkimusmenetelmämme on laadullinen. Teemoittelimme tarinat aineistolähtöisesti. Vertailimme tyttöjen ja poikien aineistoja sekä pyrimme löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ryhmien sisältä. Tulkitsimme aineistoa vertaillen lasten kertomuksia omaan lapsuuteemme ja kokemuksiimme. Tutkimustulokset ovat tilannesidonnaisia, emmekä pyri yleistykseen.

Lasten elämässä tärkeimpiä ihmisiä ovat oma perhe, isovanhemmat ja ystävät. Koulun alkaessa lapsen sosiaalinen ympäristö laajenee, lapsi saa uusia ystäviä ja opettajasta tulee uusi aikuinen lapsen arkeen. Vapaa-aikaa vietetään erilaisissa harrastuksissa sekä pihaleikeissä, joista monet ovat liikunnallisia. Liikuntaa esiintyi pojilla enemmän kuin tytöillä. Tietotekniikan rooli on melko suuri lasten elämässä ja varsinkin pojat ovat siitä kiinnostuneita. Tytöt olivat kiinnostuneita erilaisista lemmikeistä ja niiden hoitamisesta.

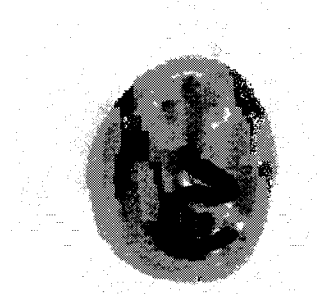
Perusasiat, kuten perhe ja ystävät, ovat pysyneet yhtä tärkeinä edelleen kun vertaamme nykyhetkeä omaan lapsuuteemme. Leikkien nimet saattavat vaihtua, mutta idea on pysynyt samana. Kiire ja kaupallistuminen näkyvät lasten arjessa enemmän kuin omassa lapsuudessamme.

Avainsanat: lapsuus, narratiivisuus

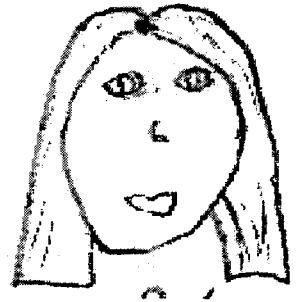
Kiitokset upeista piirroksista ja mukavista kertomuksista Peräpellon jälkkärien tytöille ja pojille:

Rosalii

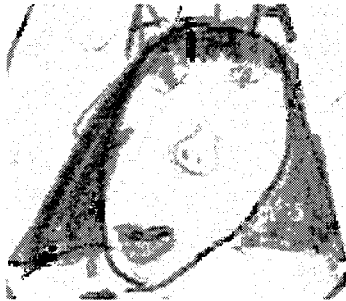
Essi

Sara-Sofia

Fanny

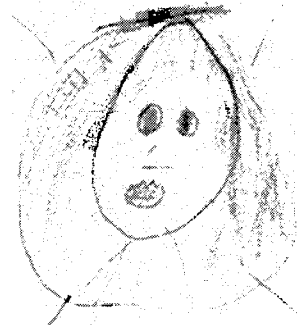
Salla

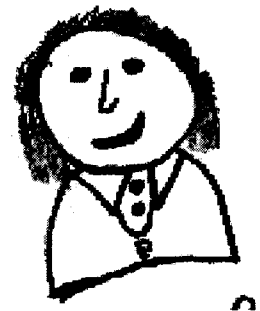
Elina

Sara

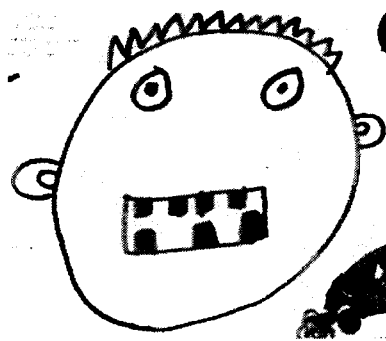
Laura

Kirke

Ghanam

Tomi

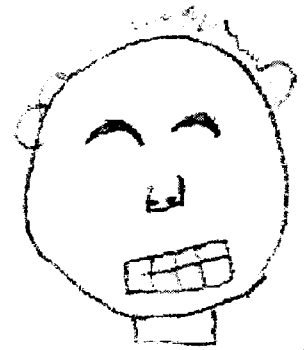
Farjad

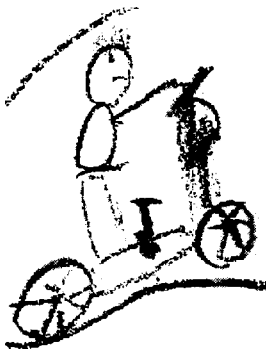
Farhad

Seba

Leo

Nikke

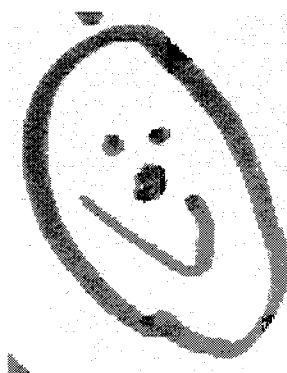
Veerti

Samuli

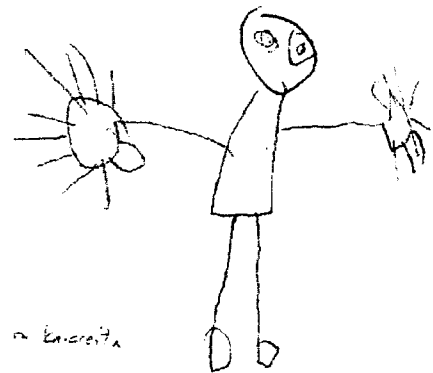
Jyri

Timo

Bemmi

Arttu

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	6
2	LAADULLISESTA TUTKIMUSOTTEESTA	8
2.1	Tutkimuksen arviointi ja aineiston luotettavuus	9
3	JA EIKU HOMMIIN !	11
3.1	Aineiston hankinta	11
3.2	Aineiston käsittely	13
3.3	Aineiston tulkinta	14
4	"KEITÄ ME OLLAAN?" – MINÄ-TEEMA	16
5	"ILMAN HEITÄ OLISI YKSINÄINEN OLO" – TOISET-TEEMA	21
6	"SAMMAKOSTA SAUKOKSI?" – LIIKUNTA-TEEMA	35
7	"POKEMONEJA KAIKKIALLA" – ELINYMPÄRISTÖ-TEEMA	39
8	POHDINTA	44
8.1	Roolimme lasten tulkkeina	47
8.2	1980-luvun lapset ja 2000-luvun lapset	50
8.3	Tutkimusprosessin arviointia	53
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Mitä kiehtoo lasten aito innostus tehdä asioita, ja heidän tapansa elää ja kokea hetkessä. Olemme molemmat eläneet onnellisen ja toiminnantäyteisen lapsuuden, josta kummallekin on jäänyt paljon riemukkaita muistoja. Vaikka olemme molemmat jo kolmannella vuosikymmenellä, uskomme, että emme ole kadottaneet lapsenmielisyyttämme. Tutkimalla lapsia voisimme tavoittaa jälleen lapsuuden kokemusmaailman ja selvittää, miten lapsi kokee elämänsä. Ainakin aikuisen silmissä ja muistoissa se vaikuttaa hauskalta ja mutkattomalta.

Aikuisina ja tulevina liikuntakasvattajina olisi mielenkiintoista tarkemmin selvittää, mistä tekijöistä lapsen toiminta juontaa juurensa. Lähdimme mukaan projektiin, joka tutki motivaatioilmastoa, ja pro gradu -työmme oli tarkoitus käsitellä iltapäiväkerholaisten sisäistä motivaatiota liikuntaan. Aloimme tehdä yhteistyötä jyvaskyläläisen Peräpellon jälkkäri -iltapäiväkerhon kanssa hankkiaksemme aineistoa. Oli syksy 1999.

Kerättyämme aineiston observoimalla ja haastatteleamalla lapsia olimme kuitenkin vielä vähän eksyksissä, emmekä oikein saaneet "narun päästä kiinni" - tutkimuksen teko ei ollut helppoa. Vuoden mietiskelyämme luovuimme syksyllä 2000 projektista ja graduohjaajamme vaihtui. Olo oli turhautunut, vuodesta oli jäänyt käteen lopulta vain rutkasti kokemusta ja tutuksi tullut iltapäiväkerho lapsineen. Halusimme jatkaa heidän kanssaan yhteistyötä. Ohjaajamme ehdotti uuden aineiston keräämistä piirustustehtävän avulla. Piirtäminen vaikutti luontevalta ja mielekkäältä tavalta kerätä aineistoa lapsilta, jotka eivät vielä osaa kirjoittaa kovin hyvin. Olimme kiinnostuneita kokeilemaan meille uudenlaista aineistonkeruumenetelmää.

Aihe hahmottui syksyn aikana. Emme keskittyisi yhteen osa-alueeseen, vaan meitä kiinnosti, mitä kaikkea lapsen arkeen ja elämään yleensä kuuluu. On mielenkiintoista selvittää, miten lapset arvottavat asioita: mitä asioita lapset itse pitävät tärkeinä ja miten ne ilmenevät ja vaikuttavat lasten elämässä? Olimme kiinnostuneita myös liikunnan

roolista lapsen elämässä. Liikkuvatko lapset yhtä paljon ja spontaanisti kuin mekin muistamme tehneemme?

Työssämme teksti etenee teema kerrallaan. Teemat minä, toiset, liikunta ja elinympäristö syntyivät piirustuksissa ja jutuissa useimmin toistuvien seikkojen mukaan. Minä-teema käsittelee lasta itseään, toiset-teemassa käymme läpi lasten mainitsemia muita ihmisiä ja liikunta-teema esittelee lasten liikunta-aktiviteetteja. Elinympäristö-teema pitää sisällään eri ympäristöt, jossa lapset viettävät aikaa ja asiat, jotka kuuluvat lasten elämään, mutta eivät varsinaisesti sopineet edellä mainittujen teemojen alle.

2 LAADULLISESTA TUTKIMUSOTTEESTA

Tutkimusmenetelmämme on laadullinen. Laadullinen tutkimus tutkii ilmiöiden luonnetta, ei lukumäärää (Eskola & Suoranta 1998, 13-17). Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tarkoituksena on kartoittaa ja kuvailla ilmiötä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 161). Laadullinen aineisto ohjaa tutkijaa löytämään uusia näkökulmia ja tarkoituksena onkin lisätä inhimillistä ymmärrystä (Eskola & Suoranta 1998, 13-17). Satulehdon (Perttula 1995, 9) mukaan aito ymmärtäminen syntyy intuitiosta, ei teoreettisesta suhtautumistavasta.

Laadulliselle tutkimukselle ominainen fenomenologinen tieteenfilosofia painottaa kokemuksen osuutta totuuden perustana ja on kiinnostunut tavoista, joilla tietoisuus jäsentää maailmaa. Fenomenologia pyrkii kuvaamaan asiaa ilman teoreettisia ja metafysisiä käsitteitä. (Perttula 1995, 7-9.). Laadullista tutkimusta kuvataan kehänä, jossa tutkijan esiymmärrys on tutkimuksen alkuun paneva voima. Tutkimusprosessi johtaa ilmiön tarkempaan ymmärtämiseen, jonka tuloksena syntyy uusi esiymmärrys, joka vuorostaan voi olla uuden tutkimuksen pohja (Estola 1999, 136). Tutkija on siis jatkuvassa vuorovaikutuksessa aineiston kanssa, hän on osa tutkimustaan.

Lähestymistapamme on aineistolähtöinen. Pyrimme tutkimaan ilmiötä ilman ennakoasetuksia ja määritelmiä. Sitä, mikä on tärkeää, ei määrää tutkija (Hirsjärvi ym. 1998, 165). Halusimme hankkia monipuolista ja rikasta aineistoa. Kysyimme: "Mikä on sinulle tärkeää?" Kysymyksen laajuudella ja avoimuudella mahdollistimme sen, että vastaukset voisivat olla mitä tahansa lasten omaan elämään, arkeen ja kokemuksiin liittyvää. Koska haluamme esittää lapsen nykyhetken lapsen näkökulmasta, lapset itse olisivat luotettavimmat lähteet kertomaan sen meille. Tutkimuksessamme on elämäkerrallisia elementtejä. Ensinnäkin käytössämme olevat piirustukset ja muistiinpanot ovat dokumentteja lasten elämästä. Toiseksi, kuten Smith (1994, 286) määrittelee, jokainen tutkimus, jonka ihminen, yksilö, tekee, on elämäkerrallinen, koska tutkijan omat näkökulmat ja oma historia vaikuttavat hänen työhönsä.

Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan jäsenämme kokemuksiamme rakentamalla niistä tarinoita. Tarinallisuus eli narratiivisuus on tapa tehdä selkoa todellisuudesta. (Eskola & Suoranta 1998, 22.) Meidän aineistossamme lasten piirtämistä kuvista ja niihin liittyvistä kertomuksista muodostuu pieniä tarinoita. Piirustustehtävässä pyysimme lapsia piirtämään itselleen tärkeitä asioita. Paperit, joihin lapset piirsivät, toimivat kuin avoimina kysymyksinä ja kuvat olivat vastauksia. Keskustelutuokioissa lasten kanssa he itse kertoivat kuvistaan, jolloin tarinat täydentyivät.

2.1 Tutkimuksen arviointi ja aineiston luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuutta on mahdotonta saavuttaa perinteisessä mielessä, koska tutkija ja aineisto kietoutuvat saumattomasti toisiinsa. Objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta. Tämä on ideaalinen, mutta tärkeä tavoite. Tutkimuslinjamme on siis subjektiivinen, jolloin omat kokemuksemme kuuluvat olennaisena osana tutkimukseemme. Kokemuksemme selventävät myös lukijalle suhdettamme tutkimukseen ja auttavat ymmärtämään tekemiämme tulkintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 17-18.) Aineistosta tekemiimme olettamuksiin ja tulkintoihin vaikuttaa oma eletty lapsuus muistoihin. Lisäksi se, että olemme molemmat nuoria naisia, vaikuttaa sekä saamamme kasvatuksen kautta itseemme että siihen, että poikien kertomukset ja painottamat asiat tuntuvat vieraammilta. On tosiasia, että meillä molemmilla on omasta lapsuudestamme kohta lähes kaksikymmentä vuotta. Tänä aikana elinolot ovat muuttuneet, ja lapsuutemme muistot saattavat erota joiltakin osin nykyajan elinoloihin verraten. Olemme tiedostaneet vuosikymmenten muutoksen ja myös sen, että aika kulaa muistoja.

Luotettavuutta ei voi arvioida määrällisen tutkimuksen tapaan tutkijasta riippumattomien tekijöiden, esimerkiksi mittarin, luotettavuudella. Laadullisen tutkimuksen tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkija itse. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia ja sen johdonmukaisuutta. Kvalitatiivisen tutkimuksen arvioitavuutta ja luotettavuutta kuvastaa se, että lukijan on pystyttävä seuraamaan tutkijan päättelyä. Tutkimusprosessi on kuvattava tarkasti ja selkeästi. Oman position selvittäminen ja ajatuskulkujen mahdollisimman avoin esittely tutkimuksen eri vaiheissa

tarjoaa lukijalle mahdollisuuden niiden seurailemiseen. Kaikissa laadullisen aineiston analyysin raportoinnin vaiheissa tulee pyrkiä seurailtavuuteen (Ehnrooth 1990, 40).

Olemme pyrkineet raportoimaan aineistoa täsmälleen tutkimuskohteen mukaisesti autenttisuuden mahdollistamiseksi. Aineistosta tehdyn tulkinnan lisäksi lukijalle voidaan antaa luettavaksi myös lainaus, josta tulkinta on tehty. Tällöin lukija voi itse arvioida tutkijan tekemää tulkintaa ja hyväksyä tai riitauttaa se. (Eskola & Suoranta 1998, 213-214; Mäkelä 1990, 53.) Annamme lukijalle luettavaksi lainauksia lasten kertomuksista ja käytämme niitä esimerkkeinä. Näillä pätkillä lasten jutuista haluamme havainnollistaa tulkintaamme ja sitä tapaa, jolla lapset meille kertoivat piirtämistään kuvista ja muista asioista. Omat tulkintamme perustuvat annettuihin lainauksiin ja myös saamaamme kokonaiskäsitykseen lapsesta ja hänen kerrontatyylistään.

Laadullisen tutkimuksen tulokset eivät perinteisen käsityksen mukaan ole yleistettävissä. Tutkimuksessamme haluamme ikään kuin kurkistaa lapsen arkeen tässä päivässä, ja tulokset ovat sidottu omaan kontekstiinsa. Koska aineistomme on pieni (n=22), pyrkimyksenämme on yleistämisen sijaan paremminkin yksilöllisyyden ylistäminen. Sulkusen (1990, 272-273) mukaan yleistystä ei ole mahdollista tehdä itse aineistosta vaan siitä tehdyistä tulkinnoista. Eskola ja Suoranta (1998) esittävät, että yleistämistä tapahtuu silloin, kun vertailukohtia tuloksille löytyy eri tapauksista ja ympäristöistä. Tätä kutsutaan tutkimuksen siirrettävyydeksi. (Eskola & Suoranta 1998, 66-68.) Lukija toimii yleistäjänä silloin, kun hän hyväksyy esitetyn tulkinnan ja huomaa sen soveltuvan toiseen toimintaympäristöön. Meidän tutkimustamme lukiessaan lukija toivottavasti löytää vertailukohtia omasta lapsuudestaan, omista lapsistaan, sukulaislapsistaan tai muista tuntemistaan lapsista.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden (aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin) kietoutumista yhteen (Eskola & Suoranta 1998, 15-16). Seuraavaksi kerromme, miten tutkimusprosessimme lähti käyntiin ja käymme läpi sen eri vaiheet.

3 JA EIKU HOMMIIN !

3.1 Aineiston hankinta

Aloitimme aineiston hankinnan marraskuussa 2000. Ennen varsinaista aineistonkeruuta testasimme piirustustehtävää ryhmässä, joka koostui 7-8 -vuotiaista tytöistä. Pyysimme lapsia piirtämään ohjeella: Piirrä, mikä on sinulle tärkeää ja mikä on sinusta kivaa. Piirtämään ryhdyttiin innokkaasti, mikä oli meille tervetullutta palautetta. Huomasimme, että tytöt piirsivät paperille vain yhden kuvan, joten päätimme siksi tarkentaa hieman instruktiota ja ohjeistaa piirtämään useampia kuvia. Testaukselle oli varattu aikaa vain 15 minuuttia, mikä oli aivan liian lyhyt aika. Tuntui pahalta lopettaa kesken hyvin alkanut työ ja riistää paperit pois tytöiltä. Varsinaisessa aineistohankinnassa pitää siis olla aikaa käytettävissä niin paljon kuin lapset sitä tarvitsevat.

Seuraavalla viikolla suuntasimme kohti tuttua iltapäiväkerhoa, Peräpellon jälkkäriä. Maanantaiseen tapaan lapsilla oli täysi vauhti päällä. Mukana on 22 lasta, 9 tyttöä ja 13 poikaa. Lapset ovat 7-10 -vuotiaita, suurin osa peruskoulun ensimmäisellä luokalla. Vaikka ryhmän kokoonpano olikin muuttunut edellisestä vuodesta, jotkut lapsista olivat meille tuttuja. He toivottivatkin meidät iloisesti tervetulleeksi ja helpottivat siten muihinkin lapsiin tutustumista. Sadunlukutuokion jälkeen lapset olivat vielä kokoontuneet yhteen ja esittelimme itsemme ja asiamme. Kerroimme lapsille, että he voisivat auttaa meitä lopputyössämme piirtämällä piirustuksia. Olisimme siitä kovin kiitollisia.

Pyysimme lapsia piirtämään meille asioita, jotka ovat heille tärkeitä. Iltapäiväkerhon ohjaajan ehdotuksesta piirsimme itsellemme tärkeistä asioista piirustukset, jotka näytimme lapsille. Tarkoituksena oli havainnollistaa ja selventää suullisesti antamaamme ohjetta. Piirtämämme kuvat parhaimmassa tapauksessa rohkaisivat lapsia piirtämään henkilökohtaisia asioita ja pahimmissa tapauksissa ohjasivat lapset jäljittelemään meidän aiheitamme. Korostimme sitä, että erilaiset asiat ovat tärkeitä eri ihmisille ja että on tärkeää piirtää juuri itselleen tärkeistä asioista. Jotkut lapset kyselivät

vielä lisäohjeita. Kerroimme, että tärkeät asiat voivat olla esimerkiksi ihmisiä, harrastuksia, tekemistä, asioita tai esineitä eli mitä tahansa mieleen juolahtaa. Lapsilla oli käytettävissään piirtämiseen runsaasti erilaisia kyniä: lyijykyniä, vahaliituja, puuvärejä ja tusseja. Kukin lapsi sai itse valita laatikosta, mitä kyniä tahtoo käyttää. Aloittaminen oli vaikeaa: osa lapsista ei heti innostunut asiasta, koska heillä oli muita puuhia mielessään. Ohjaajan patistuksella kaikki kuitenkin istuivat pöydän ääreen. Huomasimme, että käynnistysvaikeuksien jälkeen piirtäminen oli sittenkin mieluista. Lapset selvästi miettivät, mitä piirtäisivät. Pelkäsimme, että kaverukset piirtäisivät samoja asioita, mutta pelko osoittautui turhaksi. Jokainen keskittyi omaan piirustukseensa, vaikka samalla juteltiin muiden kanssa. Piirittäminen osoittautui oivaksi keinoksi kerätä aineistoa tuntemattomalta joukolta ilman aikaisempaa tutustumista.

Muutaman viikon kuluttua palasimme iltapäiväkerhoon tapaamaan lapsia piirustusten kanssa. Jotkut lapsista eivät olleet vielä piirtäneet, joten he piirsivät meidän jutellessamme piirustuksista muiden kanssa. Menimme erilliseen huoneeseen ja juttelimme molemmat eri lapsen kanssa kahdestaan. Oma piirustus naulitsi lapsen huomion täysin, eikä tilannetta häirinnyt se, että olimme nelistään samassa huoneessa. Tilanne oli suurimman osan ajasta rauhallinen, sillä muut lapset häärsivät toisessa huoneessa. Ajoittain joku lapsista saattoi käväistä hakemassa tavaroita, mutta emme kokeneet sitä häiritseväksi.

Annoimme lapsille vapauden kertoa itse ja pyrimme välttämään johdattelua. Aluksi pyysimme lasta kertomaan hienosta kuvastaan, mitä se esittää ja miksi kuvan asia on tärkeä. Useimmiten lapsen kertomukset saattoivat rönseyllä kauaskin hänen piirtämästään kuvasta. Lapsen kertoman perusteella hänelle tärkeitä asioita saattoikin sitten jutustelun edetessä tulla lisää piirrettyjen kuvien lisäksi, ja annoimme lasten tehdä vielä lisäyksiä piirroksiinsa. Lapsen kertoessa kirjoitimme muistiinpanoja piirustukseen. Esitimme tarkentavia kysymyksiä, jos emme tieneet, mitä lapsi tarkoittaa. Lopuksi varmistimme, olisiko lapsella tullut vielä jotain mieleen. Tarkkailimme myös sävyä, jolla lapsi kertoo kuvistaan. Lasten käyttäytymisessä oli eroja. Oli hyvin ujoja tyttöjä, jotka puhuivat hiljaisella äänellä ja vastasivat kiltisti kysymyksiin. Koimme mielihyvää, jos saimme ujon innostumaan ja kertomaan enemmän. Pojista jotkut olivat niin

malttamattomia palaamaan takaisin keskeytyneiden leikkien pariin, että he kertoivat kuvista lyhyesti ja ytimekkäästi. Pääasiassa kuitenkin lapset valottivat piirustusta tavalla, joka tyydytti meidän tarpeemme.

Teimme yhteensä viisi “jutustelukeikkaa”. Omasta piirustuksesta kertominen auttoi monissa tilanteissa. Ujoille lapsille se toi turvaa ja vilkkaammat jaksoivat hetkeksi istahtaa sen ääreen. Viimeiset jutustelutuokioid suoritimme noin kuukausi piirtämisestä, ja oma piirustus palautti tehtävän lapsen mieleen. Monesti lapset tulivat kysymään meiltä, koska olisi heidän vuoronsa tulla kertomaan. Päätettyämme päivän jutustelut ja lähtiessämme kotiin ei Peräpellon jälkkärin ovi edes narahtanut. Tämä oli hyvä asia: koimme, että lapset olivat tottuneet meihin emmekä häirinneet heidän iltapäiväänsä.

Muutaman kuukauden päästä kävimme tervehdyskäynnillä Peräpellon jälkkärissä. Kiitimme lapsia vielä kerran heidän piirustuksistaan ja kertomuksistaan ja kerroimme niistä olleen meille paljon apua. Lapset kuuntelivat hiljaa ja heidän ilmeensä olivat tyytyväisiä. Varmistimme vielä, että saamme käyttää heidän etunimiään tulosten esittelyssä ja saimme suostumuksen. Lopuksi lupasimme kopion valmiista työstä kerhoon kiitokseksi mukavasta yhteistyöstä.

3.2 Aineiston käsittely

Sovelsimme aineiston koodauksessa teemakortistoidea. (Eskola & Suoranta 1998, 154.) Aloitimme aineiston purkamisen katselemalla piirustuksia ja lukemalla muistiinpanojamme. Tutustuessamme aineistoon mietimme samalla eri otsikoita, teemoja, joiden perusteella jakaisimme esille tulleet asiat. Aineisto jakautuikin neljään teemaan, jotka olivat minä, toiset, liikunta ja elinympäristö. Kävimme piirustuksen yksi kerrallaan läpi, poimimme ja kirjoitimme asiat tekstiksi ja sijoitimme kunkin asian sille sopivaan teemalistaan. Tämä vaati useita lukukertoja. Vaikeutena oli se, että joku lapsen mainitsema asia olisi sopinut useamman teeman alle. Päätimme laittaa lapsen tarinan jokaisen teeman alle, joihin se mielestämme liittyi. Tarkistimme, että olimme poimineet kaikki piirustuksissa olleet asiat kuvineen ja muistiinpanoineen.

Päätimme ottaa yhdeksi tutkimuksemme näkökulmaksi tyttöjen ja poikien kertomusten välisen vertailun ja niinpä pidimme tyttöjen ja poikien kertomukset omina ryhminään jo tematisointivaiheessa. Omat ryhmät mahdollistaisivat myös tyttöjen ja poikien ryhmien sisäisen vertailun. Kirjoitimme jokaisesta teemasta mallitarinan, tytöistä ja pojista erikseen. Toisaalta pidimme muistiinpanot jokaisesta lapsesta yhtenäisenä hänen omassa tiedostossaan. Emme olleet vielä aivan varmoja tulosten raportointimuodosta, joten teimme vielä lapsikohtaisen mallitarinan, johon purimme yhden piirustuksen teemoittain selkokielelle. Jätimme kuitenkin tämän ajatuksen, ja päätimme keskittyä tarkastelemaan lasten tarinoita teemoittain.

3.3 Aineiston tulkinta

Ensimmäiset tulkintamme tapahtuivat kirjoittaessamme kutakin teemaa mallitarinaksi. Muuttaessamme luettelo selkokieliseen muotoon kirjoitimme mukaan jo rivien välistä nousseita ajatuksia. Merkitsimme mallitarinaan muista poikkeavia asioita. Luimme kumpikin itsenäisesti sekä tyttöjen että poikien teemakohtaiset mallitarinat ja lisäsimme omia kommentteja ja mahdollisia lähdeviitteitä. Toisaalta kirjasimme ylös myös omia lapsuusmuistoja ja vertasimme niitä lasten kertomiin tarinoihin. Pyrimme tiedostamaan omien kokemustemme ja muistojemme vaikutuksen olettamuksiimme ja tulkintoihin. Esiolettamukset voivat olla niin vahvoja, että tutkija huomaa tekstistänsä vain seikkoja, joita haluaa huomata. Keskustelimme olettamuksistamme ja henkilökohtaisista mielipiteistämme. Lisäksi esittelimme tulkintoja seminaariryhmämme jäsenille, joilta saimme hyviä huomioita ja uusia näkökulmia lasten kertomuksista. Vaikka pyrimme etenemään teema kerrallaan, tulkinnan edetessä havaitsimme eri teemojen välisiä yhteyksiä. Yhteydet näkyivät myös yksittäisten lasten piirustuksissa ja kertomuksissa.

Aloitimme aineiston kypsyttelyn yhdessä esitettävään muotoon. Aineiston tulkinnassa käytimme pääasiassa teemojen mallitarinoita, mutta tarkistimme tulkintoja ja kokonaisuuksia lasten piirroksista ja muistiinpanoistamme. Näin varmistimme, että alkuperäinen merkitys ja asiayhteys säilyy. Piirroksia selaillessa tarinat saivat kasvot, ja muistimme lapsen ja jutustelutilanteen. Tämä auttoi meitä varsinkin yksittäisten

tapausten tulkinnassa. Joidenkin juttujen paikka teemoittelussa löytyi vasta nyt. Tekstissä käytämme myös yksittäisten lasten kertomuksia.

Oli mielenkiintoista tutkia lasten piirroksia. Havaittavissa oli selvästi erilainen värien, kynän ja tilan käyttö. Poikien piirustuksissa oli vähemmän värejä ja kuvat olivat suuripiirteisempiä. Tytöt käyttivät piirtämiseen enemmän aikaa ja heidän piirustuksensa sisälsivät enemmän yksityiskohtia ja värejä, joukossa oli suoranaisia värien ilotulituksia. (Liite 1 ja liite 2.) Kuvien määrä vaihteli paljon. Lähdimme kuitenkin siitä, että kaikki ovat piirtäneet oman mielensä mukaan itselleen tärkeitä asiat. Varmuuden vuoksi olimme jutustelun lopuksi kysyneet, oliko lapselle tullut mieleen vielä jotain lisää. Piirrosten perusteella olemme muodostaneet “frekvenssikaaviot”, jossa havainnollistamme lasten piirtämien asioiden yleisyyttä ja suhteita tässä aineistossa. Esittelemme kaaviot pohdinnassa.

Lasten piirtämät kuvat kertoivat meille, mitkä asiat olivat heille tärkeitä. Lasten kommentteista, kirjallisuudesta ja omista kokemuksistamme haimme vastausta kysymykseen, miksi asiat olivat heille tärkeitä. Etsimme aineistosta yhtenäisyyksiä lasten välillä. Toisaalta etsimme myös eroavaisuuksia, sekä kaikkien lasten että tyttöjen ja poikien välillä. Alasuutarin (1994) mukaan erot eri ihmisten ja havaintoyksiköiden välillä ovat tärkeitä laadullisessa analyysissä, ne antavat usein johtolankoja siitä, mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi (Alasuutari 1994, 33-34).

Tutkimuksemme on sidottu omaan kontekstiinsa. Tutkimuksen teon ajankohta, paikka ja tunnelmat vaikuttavat kokemuksen kautta lasten tietoisuuteen, asioihin, jotka ovat heidän mielessään. Tilannesidonaisuus vaikuttaa myös meidän tutkijoihin ja tekemiimme tulkintoihin. Tilannesidonaisuutensa ja inhimillisyytensä vuoksi laadullinen tutkimus on aina ainutkertainen.

4 ”KEITÄ ME OLLAAN?” – MINÄ-TEEMA

Koulutaipaleensa alkuvaiheessa olevien lasten elämässä on tapahtunut paljon. Oma elinpiiri on laajentunut monella valtavasti, kun päivät vietetään koulussa ja uusia harrastuksiakin tulee koko ajan. Koulun jälkeen he vielä menevät ”jälkkäriin”, iltapäiväkerhoon, viettämään aikaa siihen asti, kunnes vanhemmat pääsevät töistä. Koulun jälkeen monet käyvät erilaisissa harrastuksissa. Kaikista näistä paikoista on tullut paljon uusia kavereita. Heidän kanssaan puuhataankin paljon kaikenlaista päivittäin. Lapset ovat vielä pieniä, mutta toisaalta jo niin isoja. He kulkevat koulumatkansa yksinään tai kaveriporukalla, hoitavat läksynsä ja huolehtivat omista tavaroistaan. Vanhemmat ovat jo jääneet pois kuvioista osaksi päivää. Itsenäistyminen on jo alkanut, edelleen ollaan lapsia, mutta toisaalta murrosiän tyrskiyhinkään ei enää ole niin kovin pitkä aika.

Piirustuksissa tytöt tekivät jotain mukavaa tai olivat kuvassa perheensä kanssa. He kertoivat itsestään lähinnä niitä asioita, mistä pitävät. Saimme kuulla heidän lempilauluistaan, lempieläimistään tai lempiruoistaan. Tyttöjen mielestä koulussa oppiminen on tärkeää. Useat mainitsivat mieluisia kouluaineita, joita ovat matematiikka tai laskeminen, käsityö, musiikki ja maantieto. Poikien tapa kertoa oli hieman erilainen kuin tyttöillä. Pojat kertoivat enemmän siitä, missä ovat hyviä, kuten tietokonepelit, koripallo tai jalkapallo. Toisaalta pojat selvästi myös pitävät niistä asioista, joissa ovat mielestään hyviä. Kaiken kaikkiaan lapset kertoivat itsestään melko vähän, mutta heitä ei pyydettykään kertomaan itsestään. Sen sijaan omista puuhistaan he juttelivat mieluusti ja paljon. Keltikangas-Järvisen (2000, 108) mukaan 8-9-vuotias lapsi puhuukin mielellään itsestään ja kuvailee itseään, mutta tässä vaiheessa vielä vain selkeiden tosiasioiden pohjalta. Hän ei vielä osaa kuvailla persoonallisuuttaan.

Fanny kertoi pitävänsä hirveän paljon kukista, ja siksi aurinkokin on tärkeä, koska se antaa kukille valoa. Salla kertoi sairastavansa diabetesta ja että hänestä on mukavaa asua omassa kerrostalossa. Sekä tytöt että pojat kertoivat omista syntymäpäivistään. Omat syntymäpäivät ovat tärkeämmät kuin kavereiden. Jos samana päivänä sattuu omat ja kaverin synttärät, on mieluummin omissaan, koska muuten menee yhdet synttärät ihan

pilalle. Lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi varmaankin silloin, kun hänellä on kavereita ja muut haluavat olla hänen kanssaan. Kutsu kaverin syntymäpäiville on varma merkki hyväksynnästä. Tutkija-Heidi muistaa itsekin, kuinka hienoa oli tulla kutsutuksi synttäreille. Tarkkaan oli pohdittava omien synttäreiden lähestyessä, keitä luokan tyttöistä aikoo kutsua juhlimaan ja kakkua syömään.

Pojilla on monenlaisia haaveita tulevaisuuden suhteen ja he kertoivat niistä mielellään. Uuteen kaupunkiin muuttaneet kaksospojat, Arttu ja Veerti, toivoivat voivansa aloittaa jalkapallon uudessa joukkueessa. Jyrin haaveena on voittaa pukkitappelussa viidesluokkalainen vastustaja, joka on ollut voittamaton jo kymmenen kierrosta. Farhad aikoo suorittaa karatessa keltaisen vyön ja hän säästää tietokoneeseen rahaa. Farjad aikoo ostaa isona auton, koska sillä pääsee nopeammin kauppaan. Hän aikoo ottaa isona myös koiran yhdessä veljiensä kanssa. Timo aikoo aloittaa jääkiekon uudestaan aikuisena.

Samuli vaikutti luottavan itseensä monellakin eri elämän alueella. Hän kertoi olevansa luokan paras matikassa. Hän on myös liikunnallinen ja hänellä on paljon kavereita koulussa ja koulun ulkopuolella. Hän on ehkä huomannut asemansa koulussa, mikä tuo hänellä varmuutta ja muiden ihailua.

Samuli poikkesi muista pojista hieman siinä, että useimmat pojat arvioivat itseään vertailemalla muihin. He kertoivat, että kaveri hallitsee paremmin tietokonepelin tai tietää enemmän tietokoneista. Vertaillen itseään muihin pojat ottivat huomioon toisen osapuolen iän. Jos oli hävinnyt jossain vanhemmalle, se oli täysin ymmärrettävää, eikä tappio tuntunut vaikuttavan lapsen itsearvostukseen. Tappion voi selittää sillä, että vastustaja on vanhempi ja sen vuoksi saattaa olla kookkaampi tai vahvempi. Toisaalta voitto oli sitä makeampi, jos vastustaja oli vanhempi tai isompi kuin itse. Pojista oli hienoa ja ylentävää saada pallo pois viikiltä tai voittaa isompi pukkitappelussa. Pojille oma pärjääminen on paljon tärkeämpää kuin tytöille. Eppuluokkalainen Arttu sanoi olevansa hyvä jalkapallossa, koska oli saanut pallon pois tokaluokkalaiseltakin. Arttu oli myös ehtinyt tehdä lentopotkun, vaikka vastustaja oli ollut ihan selän takana. Muut pojat olivatkin ehdottaneet hänelle, että hän pelaisi jalkapalloa yksin muita vastaan. Arttu aprikoi tyynesti:

“Mitenköhän mä pärjäisin? Kai mä sitten pärjäisin, jos tekisin ilmapotkuja. Jos vetäisin ilmapotkulla reunaan, maalivahti ei ehtisi.”

Arttu luotti itseensä ja siihen, että tietyllä tavalla pelaamalla hän voisi pärjätäkin. Hänelle uusi opittu taito, ilmapotku, toi luottamusta omiin kykyihin. Varmasti isommilta kavereilta tullut epäsuora kohteliaisuuskin hiveli hänen omanarvontuntoaan. Pelaisiko Arttu yksin muita vastaan, ja mitä sitten kävisi, jos ilmapotku ei onnistuisikaan ja Arttu ei pärjäisikään? Monista poikien jutuista tuli esille selvästi vielä lähes pohjaton itsevarmuus ja luottamus omiin kykyihin. Leo kertoi hypänneensä aina riman yli, *“vaikka se olisi tän huoneen korkuinen!”*.

Toisaalta joissain tarinoissa oli jo selvästi realistisempia piirteitä. Jyri alkoi koulukuvan kohdalla kertoa välituntitekemisistään. Hän oli innostunut pukkitappelusta ja tykkääkin kisailla siinä.

“Pukkitappelussa jono on pukin päässä. Pukki kysyy, monellako. Mä oon tosi hyvä kahella (=kahdella kädellä otellessa), jotkut voitan, vaikka ne on tosi pitkiä. Parhaimpia vastaan otan yleensä yhdellä, koska parhaimmat ovat isompia ja ne ei pysty yhdellä heittämään. Ja oikein vahvojen kanssa nollalla. Kiva, kun mukana on isoja, on jännää, kun molemmat yrittävät ja huojuvat! --- Voitto isoista tuntuu ihan samanlaiselta kuin samankokoistenkin. Jos häviää, joutuu menemään jonon päähän tai lähtä pois. Jos ei halua taistella, pitää luovuttaa.”

Vaikutti siltä, että sääntöjen mukaan toimiminen on selvästi tärkeää Jyrille, koska hän niin tarkasti kävi pelin säännöt läpi. Säännöt on tehty yhdessä ja kaikkien pitää niitä noudattaa. Peliin sisältyy paljon jännitystä. Tappio ei vaikuta millään lailla musertavalta, joskus vaan käy niin. Pelin henki on selvä: jos häviää, on yritettävä uudestaan ja mentävä jonon päähän. Jos homma ei kiinnosta, voi lähteä pois. Voittaminen on hienoa ja sen saavuttamiseksi pitääkin miettiä, kannattaako otella yhdellä vai kahdella kädellä vai peräti ilman käsiä. Jyrin vahvuus tuntui olevan taktikointi. Vaikka Jyri kertoikin, että on ihan sama voittaako samankokoisen vai itseä isomman vastustajan, olimme havaitsevinamme hänen äänensävyistään muuta. Isomman voittamisessa on sittenkin selvästi enemmän hohtoa ja se on osoitus omasta pärjäämisestä.

Tytöt arvioivat myös itseään. Arvioinnissa oli samanlaisia piirteitä kuin pojillakin, mutta sen lisäksi tytöt pohdiskelevat ja ovat tietoisia myös tiedollisista ominaisuuksistaan. Fannyn lausahdus koulusta on hyvä esimerkki tästä:

“En tiedä mitä on 5+100, enkä tiedä kaikkia laskuja, mutta koulussa opin ne.”

Fanny kertoi jostain, mitä hän ei osaa. Se, ettei ihan kaikkea vielä osaakaan, ei kuitenkaan ole hänen mielestään negatiivinen asia. Hyvin päättäväisesti hän kertoi, että koulussa voi oppia niitä asioita, joita ei vielä osaa. Kaikkea ei tarvitsekaan vielä osata. Fannyn tarina kertoo luottamuksesta itseensä ja toisaalta realistisesta itsetunnosta. Realistisella eli hyvällä itsetunnolla tarkoitamme juuri sitä, että asian todellinen laita on niin kuin Fanny sen kertoo. Hän ei vielä osaa laskuja, mutta koulua käydessään hän ajan myötä ne oppii.

Peruskoulun kuuden ensimmäisen vuoden aikana fyysinen pätevyys on merkittävä tekijä itsetunnon muodostumisprosessissa. Alimmilla luokilla koululaiselle on tärkeää arvioida omia liikunnallisia kykyjään, taitojaan ja tietojaan vertaamalla niitä toisten suorituksiin. Fyysinen pätevyys toimii välittävänä tekijänä hyvän itsetunnon kehittymisessä. Hyvien liikunnallisten suoritusten ja myönteisen itsetunnon yhteys säilyy noin 12-13-vuotiaaksi saakka keskeisenä. (Kääriäinen 1988; Sarlin 1995.) Ahon (1996) mukaan lasten itsetunto on keskitasoa heikompi, jos heidän liikunnan arvosanansa koulussa ovat heikkoja, tai he häviävät koulun liikuntakilpailuissa tai heitä ei haluta vapaaehtoisesti pelijoukkueisiin (Aho 1996, 40).

Jarasto ja Sinervo (1998) esittävät, että fyysisen suoriutumisen lisäksi lapsen itsetunnolle on tärkeää, miten selviää muiden ikäistensä kanssa. Sosiaalisen hyväksytyksi tulemisen tarve on voimakas ja nyt tärkeimmällä sijalla vanhempien sijaan ovat toverit. Lapsi alkaa nyt myös tarkkailla muita kriittisesti. Hän arvostelee muita. Samalla hän liioittelee ja leventelee, leuhkii milloin milläkin ja käyttää ylisanoja. (Jarasto & Sinervo 1998, 32-43.) Tytöt ja pojat tarvitsevat ystävyysuhteissaan erilaisia kokemuksia saadakseen itsetunnolleen vahvistusta. Pojat valikoivat lähinnä kumppaneita, jotka arvostavat heidän suorituksiaan. (Aapola 1992, 84). Tämä ehkä siksi, että poikien itsetunto määräytyy tyttöjä enemmän suoriutumisen perusteella.

sijaan sosiaaliset suhteet merkitsevät tytöille poikia enemmän itsetunnon muodostumisessa. (Keltikangas-Järvinen 2000, 67-70.)

Aineistomme pojat harrastivat enemmän liikuntaa kuin tytöt. Pojat kertoivat itsestään jutellessaan paljon fyysisistä uroteoistaan. Kertooko tämä sen, että pojat arvottavat itseään ja muita fyysisten kykyjen mukaan enemmän kuin tytöt? Perinteisesti pojille ja miehille fyysisuus ja fyysinen pätevyys ovat arvoja. Miten käy pojalle, joka ei ole liikunnallinen, mistä hän saa arvostuksensa? Jos häntä ei arvosteta poikajoukossa, on tärkeää, että vanhemmat ja opettajat kunnioittavat ja arvostavat hänen ajatuksiaan ja toimiaan, jotta hän säilyttäisi ja kehittäisi edelleen omanarvontuntoaan.

5 ”ILMAN HEITÄ OLISI YKSINÄINEN OLO” – TOISET-TEEMA

Koti ja vanhemmat ovat tärkeitä lapsille. Suurimmalla osalla lapsista vanhemmat oli piirretty tai he tulivat ilmi tarinoissa. Vanhemmat osasivat juttuja, ja he osoittivat älykkyyttään ja paremmuuttaan auttamalla läksyissä, urheilemalla, ajamalla autoa tai tekemällä hyvää ruokaa. Jos heitä ei mainittu, se varmaankin johtuu siitä, että vanhemmat ovat lapsille niin itsestään selvä asia. Ovathan vanhemmat kuuluneet lapsen jokaiseen päivään hyvin tiiviisti koko heidän elämänsä ajan. Lapsen on monesti vaikea sanoa tarkkaa syytä, miksi vanhemmat ovat tärkeitä:

“Se on niin joka asiassa. Ollaan kotona yhdessä.” (Kirke)

“Äiti on niin kiva ja mulle tärkeä. Joskus tehdään yhdessä ruokaa, pyttipannua on tehty ja spagettia keitetty.” (Essi)

Molemmista kertomuksista välittyy yhdessä olemisen tärkeys. Vanhempien läheisyys on tärkeää, tärkeämpää kuin itse tekeminen. Välttämättä heidän kanssaan ei tarvitse tehdä mitään. Muutkin tytöt kertoivat tällaisista hetkistä. Monien kertomuksista voi päätellä, että vanhempien kanssa vietetään paljon aikaa. Yhteistä puuhaa on esimerkiksi ruoan laittaminen, siivoaminen, pelit ja leikit, läksyjen tekeminen, lukeminen ja lemmikkien ulkoiluttaminen. Yleensä äidit ovat ruoanlaittajia ja isät käyvät töissä. Antikaisen, Haatajan ja Korhosen (1994) kyselyssä lapset kertoivat samanlaisia asioita perheen rooleista. Äidit siivoavat ja laittavat ruokaa. Isän rooli on käydä työssä ja tehdä kodin fyysisesti raskaampia töitä. Lapset leikkivät, sotkevat ja tekevät koulutyönsä. (Antikainen, Haataja & Korhonen 1994, 1.) Lapset kertoivat hyvin arkisista perheen puuhista. Toisaalta lasten mielestä huippuhetkiä ovat esimerkiksi perheen yhteiset matkat tai muut vastaavat hetket, kun tapahtuu jotain lapselle mukavaa uutta tai arjesta poikkeavaa. Vaikka lapset pitivätkin erityisen mukavina tällaisia “huippuhetkiä”, kertomuksista välittyi vanhempien läheisyyden tarve tavallisessa, arkisessa elämässä lapselle hyvin tärkeänä.

Innasen (2001) mukaan lapselle on tärkeää tunne siitä, että äiti ja isä ovat lähellä ja saatavilla. Yhdessä oleminen on merkityksellistä ja parhaat hetket vanhempien kanssa ovat kiireettömiä. Aina ei tarvitse edes puhua mitään, yhteenkuuluvuuden tunne muodostuu kun tehdään jotain yhteistä. Lapset arvostavat paljon tavallista arjen tekemistä. Arki sisältää vain hyvin rajallisen määrän erilaisia toimintoja ja ne toistuvat melko samanlaisina kerrasta toiseen. Äidin kanssa yhteisiä hetkiä on helppo viettää kodin askareiden parissa kun taas isän kanssa kiireetöntä tekemistä voi olla autossa matkustaminen, kalastaminen tai television katseleminen. (Innanen 2001, 131.)

Tytöistä suurin osa oli piirtänyt vanhemmistaan kuvan. Tytöt ilmaisivat myös sanoin vanhempiensa tärkeyden. Fanny poikkesi muista tytöistä siinä, että hän ei ollut piirtänyt eikä kertonut vanhemmistaan mitään, mutta hänellä olikin paperissaan kaikkea muuta: kavereita, sukulaisia, eläimiä, joulupukki ja aurinko. Fanny kertoi monista muista hänelle tärkeistä ihmisistä. Hänen sosiaalinen ympäristönsä on suurempi kuin muilla työillä. Ehkä juuri siksi hän ei kertonut omista vanhemmistaan. Sosiaalinen piiri on jo laajentunut yli oman perheen. Juuri tällä hetkellä hänen mielessään olivat nämä laajemman sosiaalisen ympäristön ihmissuhteet. Kaiken tämän taustalla vaikutti olevan kuitenkin läheinen ja turvallinen suhde omiin vanhempiin.

Farjadin esitellessä piirroksistaan perheenjäseniä hän hymyili lämpimästi ja hieman ujosti. Hän ja kaksi muuta maahanmuuttajaperheen poikaa olivat kerhon pojista ainoita, jotka olivat piirtäneet perheensä kuvan. Erityisesti heidän kohdallaan perhe korostui. Maahanmuuttajalapsen suhtautuivat hyvin lämpimästi perheeseensä eivätkä arastelleet kertoessaan siitä. Perhe tai jotkut sen jäsenistä liittyivät lähes kaikkiin poikien kertomuksiin, ja he kertoivat hetkistä vanhempiensa ja myös sisarustensa kanssa. Voisi olettaa, että toiseen maahan muuttaessa oman perheen merkitys kasvaa ja perhe pitää tiukemmin yhtä. Saattaa olla, että toinen vanhemmista tai molemmat vanhemmat ovat kotona, jolloin aikaa lapselle on enemmän. Kotona ollessaan lapset voivat tehdä paljon yhdessä vanhempien kanssa. Farjad kertoi askartelewansa ja ompelevansa perheen kanssa, hän oli jopa ommellut itselleen t-paidan.

Muut pojat eivät siis piirtäneet vanhempiaan, eivätkä suoraan maininneet heitä kuten maahanmuuttajapojat. Silti yhtä lukuun ottamatta kaikki pojat kertoivat jotain

vanhemmistaan tai perheestään. Perhe liittyi muihin kertomuksiin harrastuksista tai muusta tekemisestä. Mielenkiintoista oli se, että vaikka pojat eivät juurikaan piirtäneet vanhempiaan, moni heistä oli piirtänyt kotitalonsa. Tulkitsemme tämän niin, että koti ja perhe ovat pojillekin tärkeitä, mutta he eivät kerro sitä niin helposti ja samalla tavalla kuin tytöt. Tytöille on helpompaa ilmaista kiintymyksensä ihmisiin ja eläimiin. Pojat ilmaisevat kiinnostuksensa ja kiintymyksensä helpommin tavaroihin tai asioihin. Näin pienen aineiston perusteella emme voi tehdä yleistyksiä, mutta mieleen juolahtaa kuitenkin ajatus siitä, että kulttuuri saattaa vaikuttaa poikien ilmaisutapaan. Itä-Euroopassa, josta kolme poikaa olivat kotoisin, perhekeskeisyys on paljon vahvempaa kuin Pohjoismaissa. Länsimaissa lapsi pyritään kasvattamaan itsenäiseksi ja riippumattomaksi. Tämä on suoraan suhteessa siihen, miten itsenäiseksi ja riippumattomiksi perheenjäsenet tulevat toisistaan. (Alitolppa-Niittamo 1993, 86-89.)

Tytöistä muutamit kertoivat, etteivät heidän vanhempansa ole juurikaan kotona, he ovat aina töissä tai ovat kiireisiä. Niinpä heillä ei myöskään ole aikaa lapsilleen. Vain tytöt kertoivat vanhempien poissaolosta tai kiireisyydestä. Tytöt kertoivat ylpeinä siitä, kuinka he itse laittavat esimerkiksi välipalat ja huolehtivat siten itsestään. Toisaalta heidän äänensävyistään ja ilmeistään välittyi mielipaha “omillaan olemisesta”, jota ehkä yritettiin peitellä kertomalla omasta selviytymisestä. Tytöt ovat muodostaneet siitä itselleen selviytymisstrategian. Myös Innanen (2001) havaitsi tutkimuksessaan, että pojat eivät kerro hylätyksi tulemisen tunteistaan. Varsinkin isän puutteellisuuden myöntäminen pojalle itselleen voi olla vaikeaa, koska pojilla on tarve antaa isästään positiivinen kuva ja sen säilyttäminen on tärkeää myös pojalle itselleen. Tunteiden ilmaiseminen on ilmeisesti pojille hankalampaa kuin tytöille ja siksi ne jäävät kertomatta (Innanen 2001, 76).

Vanhemmat ovat usein lasten ihailun kohteena. Heitä ja heidän tekemisiään ihastellaan ja heihin samaistutaan. Elina oli piirtänyt paperille perheensä, sukulaisensa ja “läheisensä”, jotka olivat samoja kuin sukulaiset. Isästään hän kertoi ylpeänä ja ihailen:

“Isi on eläintieteilijä. Isin kanssa käydään kalassa. Isi tykkää pelata vain sakkia, yleensä tulee tasapeli tai isi voittaa.”

Essi puolestaan kertoi haluavansa yhtä hyväksi uimariksi kuin isänsä. Mökillä ollessaan hän istuu aina isänsä selässä, kun tämä ui. Tutkija-Heidi muistaa, että isä oli hyvä urheilussa, hän opetti eri palloilulajeja ja kohahdutti ja ihastutti välillä taidoillaan. Isä toimi esikuvana ja rohkaisi liikkumaan. Nykyään taidot ovat Heidin muistin ja hänen isänsä tarinoiden varassa, mutta arvostus on säilynyt. Farjad oli piirtänyt perheen auton. Hän kertoi, että isä ajaa ja hän saa välillä istua etupenkillä. Timo mainitsi, että hänellä on sen tähden kaksi harrastusta, kun hänen äidillään on kaksi työpaikkaa. Tyttöjen ja poikien sankarikäsityksiä selvittäneessä tutkimuksessa tyttöjen suosituimpien idoleiden joukossa oli äiti. Isää ihailtiin melkein yhtä paljon. (Näre 1992, 71). Vanhemmat vaikuttavat myös lapsen elämäntapaan ja asenteisiin. Samulin perhe käy paljon sienestämässä. Samuli itse harrastaa kalastusta ja nauttii ulkona olemisesta:

"Ei oo kivaa, kun sataa, kun silloin ei voi olla ulkona, paitsi lumisateella".

Jaraston ja Sinervon (1998) mukaan lapsi keksii noin seitsemännellä ikävuodella, että hänen vanhempansa ja aikuiset yleensä eivät ole kaikkietäviä, kaikkivoipia ja erehtymättömiä. Lapset pitävät Peppi Pitkätossusta ja muista nokkelista sankareista, ja laulavat innoissaan "joulupukki hirtettynä roikkuu kuusen oksilla" tai "nasta lautaan, opet hautaan". Lapset eivät pohjimmiltaan halua loukata aikuisia, vaan haluavat osoittaa toisilleen ja ennen kaikkea itselleen voimistuvaa riippumattomuutta ja itsenäisyyttä heidän mielipiteistään. (Jarasto & Sinervo 1998, 33-34.) Kerhon lasten suhtautuminen vanhempiin tuntui olevan vielä arvostavaa ja kunnioittavaa. Uhmakkuutta saattaa olla poikien leikkiminen kerrostalon käytävässä vaikka ei saisi, sekä tyttöjen kehittelemä piiloleikki, vakoileminen, jossa muut ihmiset eivät saa nähdä heitä. Pojat halusivat rikkoo sääntöjä, se on heidän mielestään jännittävää kuten myös vakoileminen. Lapset ovat hyvin selvillä siitä, mikä on sallittua ja mikä ei. Näiden rajojen ylittäminen houkuttaa selvästi varsinkin poikia. Tytöt vaikuttivat "kilteiltä" ja olivat tarkkoja erilaisten rajojen ja sääntöjen noudattamisessa. Kuten Keltinkangas-Järvinen (2000, 67-70) totesi, sosiaaliset suhteet vaikuttavat tyttöjen itsetunnon muodostumiseen. Hyvällä ja sopuisalla käytöksellä tytöt haluavat miellyttää auktoriteetteja ja pyrkivät luomaan sopusointuisen suhteen. Auktoriteetin hyväksyntä lisää tytön itsetuntoa ja tuo arvostusta muiden tyttöjen silmissä.

Lapset kertoivat vain vähän sisaruksistaan. Vaikutti siltä, että heitä pidettiin melko itsestään selvinä perheen jäseninä. Sisaruksista kerrottiin silloin, jos he liittyivät johonkin muuhun, esimerkiksi harrastukseen. Kovin paljon nuorempien sisarusten kanssa ei lasten mukaan voi tehdä oikein mitään. Toisaalta melkein saman ikäisten sisarusten kanssa käydään usein samoissa harrastuksissa. Pojat touhuavat erilaisia asioita veljiensä kanssa. Kaksospojat Arttu ja Veerti luonnollisesti viettävät aikaa paljon yhdessä. He käyvät samaa koulua ja heillä on yhteinen huone isoveljiensä kanssa. Farjad ja Farhad käyvät yhdessä karatessa veljiensä kanssa. He kertoivat myös, että veljien kanssa pelataan ja tehdään paljon muutakin. Monet lapset jakavat sisarustensa kanssa usein saman huoneen. Sisarusten kanssa leikitään, mutta varsinkin tytöt kertoivat nahisteluista sisarusten kanssa. Elina kertoi suhteestaan neljävuotiaaseen pikkuveljeensä:

“Veljen kanssa tapellaan. Veli kieltää menemästä jonnekin ja siitä tulee tappelu. Kaupassa se löi mua. Se vaikuttaa uhmaikäiseltä. Joskus leikitään.”

Elina on ottanut itselleen selvän isosiskon roolin. Veljeään vanhempana hän kokee ymmärtävänsä, että veljen käytös johtuu todennäköisesti siitä, että veljellä on uhmaikä. Silti veljen käytös ärsyttää välillä Elinaa. Hän kertoi, että onneksi hän voi mennä omaan huoneeseensa ja laittaa oven kiinni, jolloin hän saa olla välillä rauhassa veljeltään. Pikkuveli oli käytöksestään huolimatta päässyt Elinan piirustukseen ja hän selvästi huolehtii veljestään isosiskon roolin mukaisesti. Pojilla suhde veljiin ja sisaruksiin oli tasavertaisempi kaverisuhde. Jos sisko tai veli on paljon itseä nuorempi, ei hänen kanssaan tehdä oikein mitään. Tytöt sen sijaan kertovat leikkivänsä myös huomattavasti pienempien sisarustensa kanssa. Kolmevuotiaan pikkusiskon kanssa saatetaan keksiä omia yhteisiä leikkejä. Isosiskot huolehtivat pienemmistään. Saattaa olla, että pojatkin katsovat pienempien sisarustensa perään, mutta heillä korostuu huomattavasti enemmän tasavertainen, kaverillinen asioiden tekeminen. Olisi mielenkiintoista tietää, miten lapset suhtautuvat vanhempiin sisaruksiinsa. Tyttöillä vain harvoilla on isosisko tai -veli, ja hekin vain mainitsivat hänet ohimennen. Pojat suhtautuvat hyvin samalla tavalla sekä iso- että pikkusisaruksiinsa. Poikien mukaan sekä pienemmän että isomman veljen tai siskon kanssa voi mennä tekemään mitä vaan, edellyttäen, että pienempi sisarus on kuitenkin riittävän vanha.

Lasten mielestä mummola tai mummon ja papan koti on erityisen kiva paikka. Siellä leivotaan yhdessä, siellä on eläimiä ja siellä saa katsella videoita. Isovanhempien luona ollaan irti arjesta ja ajan vietto on mukavaa yhdessäoloa ja puuhastelua. Isovanhemmilla on aikaa olla lasten kanssa ja ilmeisesti molemmat nauttivat yhdessäolosta. Jos isovanhemmat asuvat kauempana, on mummola hyvä lomailupaikka. Jo mummolaan matkustaminen on lapsille tapahtuma sinänsä. Samuli joutuu matkustamaan aina Kemijärvelle asti. Hän kertoikin, että on pienestä pitäen matkustanut koko Suomen läpi. Hän oli selvästi harmissaan, kun kerran sattui olemaan kipeänä ja matka Mummolaan jäi siksi tekemättä. Jyri puolestaan kertoi, että hän oli käynyt Vaarin ja Irman kanssa Kanariansaarilla. Silloin, kun isovanhemmat tulevat käymään, he tuovat aina mukanaan kivoja tuliaisia. Mummon tai Papan kassista saattaa löytyä karkkia tai muita herkkuja.

Sukupuoliroolit vaikuttavat selviltä isovanhemmilla. Vaarit ovat toimijoita, vaari on yrittänyt opettaa laskettelemaan ja vaarin kanssa käydään kalassa. Samuli kertoikin yhteisistä kalastusreissuista Vaarin kanssa. Samulin perheessä hän on ainoa kalamies, joten hänen ja Vaarin välille on varmasti syntynyt hyvä suhde, kalastaminen on heidän yhteinen juttunsa. Vaari kertoo kalastamisesta ja toimii esimerkkinä Samulille. Voisi kuvitella aamuhämärän järvellä ja veneen, jossa istuu pieni poika ja isoisä. Kun vaarin kanssa puuhataan kaikenlaista, mummot hymyilevät lieden äärellä ja tekevät hyvää ruokaa. Veerti oli piirtänyt oman kotinsa lisäksi Mummin talon ja tiesi kertoa, että Mummin talossa on kellari, jossa on hilloja.

Lasten kertomukset isovanhemmista ja mummolasta kuulostavat meistä tutkijoistakin hyvin tutuilta ja perinteisiltä. Itsekin muistamme, että isovanhemmat ovat olleet meille hyvin tärkeitä lapsena, ja ovat toki vieläkin. Tietenkin suhde isovanhempiin on muuttunut iän myötä jonkin verran. Silti vieläkin Heidi tietää Vaarin luokse mennessään, että karkkipurkille voi mennä saman tien. Herkkuja on varattu lastenlasten varalle edelleenkin, vaikka isoja jo ollaankin. Myös Katjan jo edesmennyt Isomummo varasi aina pakastimeen erilaisia jäätelöitä vierailun varalle. Vaikka hän oli monella tavalla samankaltainen kuin lastenkin mummot, oli hänessä myös erilaisia piirteitä. Hän oli varsin touhukas Mummo. Hänen kanssaan Katja puuhasteli paljon kaikenlaista, yhdessä käytiin bingossa, pelattiin korttia ja katseltiin silloin vielä harvinaisia videoita.

Mummolla olikin aina tekniikan uusimmat vekottimet. Jos markkinoille vain jokin uusi hyödyllinen tekniikan ihme tuli, oli varmaa, että Mummo sen pian hankkii itselleen.

Omista kokemuksistamme ja lasten jutuista voi päätellä, että yhdessä ollessaan mummot ja vaarit keskittyvät lasten kanssa olemiseen. Koska yhdessä oleminen ei ole jokapäiväistä, sekä isovanhemmat että lapset lataavat tapaamisiin varmasti enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita. Huomio ja aika, mitä lapsi saa osakseen, vaikuttaa lapseen. Innanen (2001) on tutkimuksessaan käsitellyt lukioikäisten lapsuudenaikaisia muistoja vanhemmistaan. Hän esittää, että vanhemman osoittama jakamaton huomio ja kiireetön hetki ovat jääneet nuorten muistiin erittäin tärkeinä. Hyvät hetket vanhempien kanssa sisältävät jokapäiväisiä ja yksinkertaisia asioita. Tämä triviaalisuus näkyy myös meidän tutkijoiden edellä kuvailemista muistoista isovanhemmista. Me muistamme kyseiset asiat liki kahdenkymmenen vuoden takaa. Jäävätköhän kerhon lasten nyt piirtämät ja kertomat asiat heidän mieleensä, ja muistelevatko he niitä joskus yhtä lämpimästi?

Koulusta jutellessa lapset kertoivat usein, että oma opettaja on kiva. Hän oli yleensä koulun kivoin tai kivempi kuin joku toinen opettaja. Fanny kertoi opettajistaan:

“Osa opeista on kivoja, osa ei. Kiva ope on miesope, kun se ei suutu niin helposti.”

Fanny ilmeisesti tarkoitti kuvailusta päätellen jotain tiettyä miesopettajaa koulussaan. Opettaja on uusi aikuinen ihminen lapsen elämässä. Häntä ihailaan ja häneen ihastutaan. Opettaja nousee tärkeään asemaan pienen oppilaan elämässä. Opettajalla ja hänen antamallaan esimerkillä on suuri vaikutus lapseen. Ahon (1996) mukaan ensimmäisten kouluvuosien aikana opettajasta saattaa tulla omia vanhempia tärkeämpi auktoriteetti lapselle (Aho 1996, 29). Opettaja herättää ihailua, koska lapsen mielestä hän tietää niin paljon ja osaa jo kaiken. Lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, kun lähellä on aikuinen, johon voi luottaa. (Jarasto & Sinervo 1998, 153.)

Lasten tarinat opettajistaan kuulostavat kovin tutuilta meistäkin. Kun aloitimme koulun joskus silloin jo aika kauan sitten, opettajat olivat meille hurjan tärkeitä. Vaikka olemme kasvaneet eri puolilla Suomea, olemme molemmat kisailleet muiden luokan tyttöjen

kanssa siitä, kuka saa välitunnilla pitää kiinni opettajan kädestä. Koska kaikki luokkiemme tytöt halusivat tehdä niin, olimme lopulta kaikki yhtenä pitkänä ketjuna opettajan molemmin puolin käsi kädessä. Olemme keränneet opettajalle kukkia ja auttaneet häntä monenlaisissa askareissa mielellämme. Opettaja oli turvallinen aikuinen, lempeä ja aina oikeassa. Toisaalta, jos hän sattui suuttumaan, oli leikki kaukana. Aika usein hän joutui poikia komentamaan, pojat kun eivät oikein malttaneet olla paikoillaan ja keskittyä tehtäviin. Kyllähän me joskus itsekkin olimme liian äänekkäitä...

Metson (1992) mukaan sekä tytöt että pojat pyrkivät saamaan sosiaalisista suhteistaan hyväksyntää, vaikka he käyttävät sen saamiseksi erilaisia menetelmiä. Pojat pyrkivät ihmissuhteissaan statukseen ja valtaan, mikä merkitsee kilpailua auktoriteetista sekä opettajan kanssa että poikajoukon kesken. Tytöt hakevat ihmissuhteissaan läheisyyden kokemusta, ja tämä toive sävyttää myös tyttöjen suhtautumista opettajiin. He haluavat muodostaa opettajan kanssa ystävyysuhteen. Siksi he alistuvat opettajan auktoriteettiin ja noudattavat opettajan sääntöjä. Samasta syystä tytöt toimivat mielellään esimerkiksi apuopettajina. (Metso 1992, 279-280.) Omassa aineistossamme pojat eivät kertoneet meille mitään, mikä olisi antanut vihjeitä valtataisteluista opettajien kanssa. Sekä tytöt että pojat suhtautuivat ihailien opettajiin. Saattaa olla, että poikien hieman kasvaessa valtataistelu alkaa.

Lapsen elämässä ei ole kovin monia aikuiskontakteja oman perheen, opettajien ja sukulaisten lisäksi. Samuli kertoi käyvänsä joskus katsomassa jääkiekkopelejä isän työkaverin kanssa. Sukulaisilla tarkoitettiin Elinan mukaan serkkuja, tätejä ja muita sellaisia. Yleensä kuvaan ei ollut piirretty ketään tiettyjä ihmisiä, sukulaisia käsiteltiin kokonaisena joukkona. Heistä ei kerrottu juuri sen enempää, useimmiten heidät vain mainittiin. Kirke kertoi, että hänen tätinsä on kolme vuotta häntä itseään vanhempi ja että hän käy joskus Kirken luona kylässä. Omista kokemuksistamme muistamme, että pidimme sukulaisia melko itsestään selvinä lapsuudessamme. He olivat tärkeitä. Jälkeenpäin ajatellen he edustivat tietynlaista pysyvyyttä ja turvallisuutta. Serkut olivat parhaita ystäviä ja heidän vanhempansa olivat myös läheisiä. Tärkeää ja turvallista oli se, että koko perheet tunsivat toisensa. Huippuhetkiä olivat ne, kun jostain kauempaa tuli sukulaisia kylään tai lähdettiin oman perheen kanssa käymään heidän luokseen.

Yllättävää lasten kertomuksissa on se, että valmentajista tai muista harrastusten ohjaajista kerrottiin vain vähän. Ainoastaan Bemmi kertoi, että hänen mielestään heidän joukkueensa jalkapallovalmentaja on kiva. Varsinkin pojat harrastavat monenlaisia joukkuelajeja, ja harjoituksia ohjaa varmasti valmentaja. Harjoituskavereistaan pojat kyllä kertoivat. Saattaa olla, että harjoituksissa tärkeintä ja mukavinta on juuri kavereiden kanssa tekeminen ja valmentaja tai ohjaaja jää sivummalle. Toisaalta myös tilannesidonaisuus vaikuttaa lasten tarinoihin, juttuja piirrettiin ja kerrottiin iltapäiväkerhossa, kaukana harrastusten valmentajista tai ohjaajista.

Lähes kaikki lapset kertoivat kavereistaan. Parhaat heistä oli piirretty piirustuksiin ja monista muistakin ystävistä tarinoita riitti paljon. Ystävät ovat ilmeisen tärkeitä tässä ikävaiheessa. Vietetäänhän suuri osa päivästä suunnilleen oman ikäisten kanssa. Kaverit löytyivät sekä tytöille ja pojille koulusta, naapurista tai harjoituksista. Luonnollisesti koulu ja kaverit liittyvät yhteen. Kotona vietetään enemmän aikaa tiettyjen kavereiden kanssa, jotka voivat myös olla eri kavereita kuin koulussa. Tytöt kertoivat viettävänsä aikaa kavereiden kanssa enimmäkseen koulun ulkopuolella leikkien. Eppuluokkalainen Jyri kertoi, että koulu on tärkeä sen tähden, että siellä on parhaat kaverit. Hänen mielestään ensimmäinen koulupäivä oli kivoin, koska silloin sai uusia kavereita. Useimmiten poikien ystävät ovat poikia ja tytöt viettävät aikaa keskenään. Lasten kertoessa suuremmista kaveriporukoista ne koostuivat oman sukupuolen edustajista.

Fanny oli muuttanut syksyllä Espoosta. Hän oli piirtänyt kuvan parhaasta Espoon kaveristaan Tanjasta. Samaan kuvaan hän oli piirtänyt auringon. Molemmat ovat tärkeitä, koska: *“ilman kavereita olisi yksinäinen olo ja kaveri saa vitamiineja auringosta.”* Espooseen oli siis jäänyt hyvä kaveri, joka oli vielä vahvasti mielessä. Uudelta paikkakunnalta Fanny oli ehtinyt jo saada uusiakin ystäviä. Luokkakavereiden, Saran ja Vilin, kanssa oli kiva leikkiä.

Tytöt kertoivat paljon erilaisista leikeistä ystäviensä kanssa. Useat mainitsivat “parhaan” ystävän. Tytöt viihtyvät poikia enemmän pienemmissä kaveripiireissä ja arvostavat poikia enemmän läheisiä ystävyysuhteita. Kaverusten välillä on usein jotain aivan kahdenkeskistä, jota ei kerrota muille. Lähteenmaan (1992) mukaan tytöt harjoittelevatkin ihmissuhteissaan poikia enemmän emotionaalisia ja ihmissuhdetaitoja

(Lähteenmaa 1992, 213). Eri ystävien kanssa saatetaan tehdä erilaisia asioita. Kirke kertoi ystävistään:

“Jälkkärissä saa olla kavereitten kanssa ja tapaa uusia lapsia. Aluksi oli outoa syksyllä, kun ei tuntenut kaikkia, mutta nyt tuntee jo kaikki. --- Alekski asuu naapurissa ja on samalla luokalla. Aleksin kanssa mennään samaa matkaa kouluun. Harmittaa, kun Alekski muuttaa Kyyjärvelle. Aleksin äiti vie meitä kuvataidekouluun. Aleksin isovelji Tuomas on samassa ryhmässä mun kanssa. Nadja taas on leikkikaveri. Leikitään koiria ja sellasia mielikuvitusjuttuja. Leikitään paljon ulkona ja sisällä. Annan kanssa leikitään tavallisesti. Talvella rakennetaan lumilinnoja ja kesällä meillä on maja puussa ja tehdään sinne eväsretki. Annan kanssa kävin telinevoimistelussa.”

Kirken kertomuksesta kävi ilmi se, että naapurusto on merkittävä sosiaalinen ympäristö. Alekski on tuttu, koska hän asuu naapurissa ja on samalla luokalla, Tuomas on myös naapuri ja samassa kuvataidekoulussa, Nadja ja Anna ovat leikkikavereita ilmeisesti naapurista ja Anna oli ennen myös telinevoimistelukaveri. Iltapäiväkerhosta on myös tullut paljon uusia, mukavia tuttavuuksia, joiden kanssa ollaan pääasiassa juuri iltapäiväkerhossa ja joitain heistä nähdään myös koulussa. Naapuruston lapset olivat monilla lapsilla tärkeimpiä ystäviä. Eri ystävien kanssa tehtiin erilaisia asioita. Tutkija-Katjalla on hyvin samanlaisia kokemuksia. Ensimmäisten kouluvuosien aikana ja vähän sitä ennenkin suurin osa ystävästä asui lähellä omaa kotia. Tiettyjen ystävien kanssa leikittiin vain tiettyjä leikkejä, ja jonkun toisen ystävänsä kanssa taas eri leikkejä. Tämä ei ollut mitenkään sovittua, leikit vain toimivat parhaiten ja olivat mukavimpia tietyn kaverin kanssa. Se johtui siitä, että kaveritkin olivat erilaisia. Reipas pituushyppy- tai juoksukisa onnistui liikunnallisen kaverin kanssa, kun taas nukeilla tai pehmoleluilla leikkiminen oli kivempaa jonkun toisen kanssa. Koulun alettua monet naapuruston lapset olivat samalla luokalla tai ainakin samassa koulussa. Se toi turvallisuutta, vaikka omalle luokalle tulikin koulun alkaessa paljon sellaisiakin lapsia, jotka eivät olleet tuttuja. Uusiin lapsiin tutustuminen oli kuitenkin helppoa ja tapahtui nopeasti kuten Kirkelläkin.

Innostunut Nikke hyppäsi polkupyöräilykuvasta keskelle lumisotaa. Riemukkaasti kerrottu tarina käydystä lumisodasta oli mukavaa kuultavaa ja katsottavaa. Nikke kertoi silmät loistaen ja käsillään ilmaa huitoen, kuinka heidän joukkueensa olivat yhdessä

nostaneet suuren lumipallon ja “mäsäyttäneet” vastustajan muurin! Poikien kykyä yhteistyöhön kuvastaa myös Artun kertomus jalkapallojoukkueiden tekemisestä.

“Koulussa on peliä ja kavereita on paljon. Me sovitaan yhdessä välkällä joukkueet.”

Liikuntatunneilla ongelmaksi muodostuu usein joukkueiden jako. Artun mukaan poikaryhmä muodostaa joukkueet oma-aloitteisesti, mikä on opettajan silmissä hienosti toimittu. Olisi mielenkiintoista seurata, miten poikien jako onnistuu: tuleeko joukkueista tasaväkiset ja ovatko kaikki tyytyväisiä.

Pojat kertoivat kavereistaan yleensä monikossa. He kertoivat joukkueestaan tai luokkakavereistaan. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta pojat eivät juurikaan maininneet kavereidensa nimiä. He toimivat isommissa ryhmissä, välitunnillakin iso poikajoukko kokoontuu kentälle pelaamaan jalkapalloa. Poikien kertoman perusteella kavereiden kanssa toimitaan: pelataan jalista tai katulätkää, leikitään, kiipeillään, pelataan tietokoneella tai pleikkarilla eli playstationilla. Yhdessä tekeminen yhdistää.

Kouluun aloittelevalla lapsella on erityisen voimakas sosiaalisen kontaktin tarve ja toverien merkitys kasvaa. Lapset hakeutuvat ikäistensä seuraan myös vapaa-ajalla ja kerhot ja harrastukset ovat suosittuja. (Jarasto & Sinervo 1998, 43) Nyt muodostuvat ensimmäiset pysyvämmät ja intensiivisemmät ystävyysuhteet. Kouluikäisen ystävät ja ystävyysuhteet vaikuttavat todennäköisesti lapsen koko persoonallisuuteen ja sosiaaliseen kehitykseen. (Mussen 1979.) Vahva yhteenkuuluvuuden tunne kavereiden kanssa vahvistaa lapsen sosiaalista identiteettiä. Se auttaa häntä irtautumaan vanhemmistaan luontevasti ja vähitellen. (Jarasto & Sinervo 1998, 116-117). Joukkuelajeja harrastavilla, aineistossamme yleensä pojilla, me-henki ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunne muodostuu luontevasti pelijoukkueissa. Sosiaalista kanssakäymistä harjoitellessa riitoja esiintyy varsin tiheään. “En oo sun kaa enää ikinä” -riidan jälkeen ollaan kohta taas parhaita kavereita. (Jarasto & Sinervo 1998, 32.)

Jaraston ja Sinervon (1998, 119) mukaan tytöt kaipaavat poikia enemmän omaa sydänystävää. Tämä auttaa heitä irtautumaan äiti-suhteestaan. Tytöt pyrkivät solmimaan läheisiä ihmissuhteita, joiden turvissa he voivat heijastella omaa identiteettiään ja

kokeilla uudenlaisten tilanteiden hallintaa. Tytöille läheiset ihmissuhteet ovat yleensä erityisen tärkeitä. (Aapola 1992, 84.) Pojilla äitisuhteesta irtautuminen tapahtuu tyttöjä helpommin oman sukupuolensa vuoksi. Poikaporukoissa miesidentiteetin muodostuminen helpottuu edelleen. Suuri toveriryhmä on usein toiminnallisesti aktiivinen, mutta keskinäiset suhteet jäävät pinnallisiksi (Jarasto & Sinervo 1998, 119).

Thornen (1993) mukaan sekä tytöt että pojat valitsevat useimmiten samaa sukupuolta olevia ystäviä. Koulussa jako näkyy selvemmin kuin vapaa-ajalla. Ilmiön taustalla ovat pohjimmiltaan biologiset ominaisuudet ja kulttuuri. Lapset kasvatetaan usein tiettyihin sukupuolirooleihin kulttuurin mukaan. Jo kaksivuotiaana lapsi tiedostaa olevansa tyttö tai poika. Ominaisuus on hyvin konkreettinen lapselle. Jokainen tyttö tuntee kuuluvansa yhdessä muiden tyttöjen kanssa samaan kategoriaan "tytöt". Pojilla tilanne on vastaavanlainen. Koulussa sukupuolet järjestyvät helposti omiksi ryhmikseen opettajan ryhmitellessä suurta oppilasmäärää huomaamattaankin tyttöihin ja poikiin. Oppilaat oppivatkin nopeasti toimimaan tämän jaon mukaan. Kun kaveriryhmät ovat muodostuneet, mukaan astuvat lojaalisuus omaa ryhmää kohtaan, stereotyyppien muodostaminen toisesta ryhmästä sekä niiden kiusaaminen, jotka yrittävät rikkoa muodostuneita ryhmiä. (Thorne 1993, 52-61.)

Vapaa-ajalla lapsia on vähemmän ja siten vuorovaikutusta syntyy helpommin eri ikäisten ja eri sukupuolta olevien lasten kanssa. Pelien ja leikkien toteutumiseksi tarvitaan kaikki mahdolliset osallistujat. Jako ei ole siis ehdoton ja sosiaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus. Eri tilanteissa ystäviksi valikoituvat eri ihmiset. Tytöt ja pojat ovat vuorovaikutuksessa keskenään monissa eri tilanteissa sekä koulussa että vapaa-ajalla. Nämä suhteet eivät muodostu yleensä yhtä pysyviksi ja syviksi kuin saman sukupuolen edustajien väliset suhteet. (Thorne 1993, 47-53.)

Aineistomme lasten piirustuksissa ja kertomuksissa esiin tulleet ystävät olivat suurimmaksi osaksi samaa sukupuolta kertojan kanssa. Muutamilla tytöillä oli poikia ystävinään. Pojista kukaan ei maininnut nimeltä tyttöjä. Kuitenkin käydessämme kerhossa sen iltapäiväisessä tohinassa tytöt ja pojat toimivat paitsi omissa ryhmissään myös sulassa sovussa keskenään, he juttelivat ja tekivät yhdessä. Tyttöjen ja poikien välille ei ainakaan vielä ollut syntynyt selkeää eroa.

Lapset eivät kertoneet kavereistaan laadullisia ominaisuuksia, mainittiin kyllä kaikki kaverit, jotka omistivat "uuglien", tai että kaverilla on sama lelu. Jaraston ja Sinervon (1998) mukaan tovereiden valintaan eivät kuitenkaan enää ratkaisevasti vaikuta ulkonaiset seikat. Aikaisemmin valinnan perusteena saattoivat olla vaatteet, hienot lelut ja urheiluvälineet tai koira, jota sai joskus lainata. (Jarasto & Sinervo 1998, 119-120.) Ystävyudet syntyvät usein sattumalta. Monesti ystävät ovat kiinnostuneita samantapaisista harrastuksista, asuvat toistensa lähistöllä ja ovat samanikäisiä; lisäksi heillä on samantyyppinen perhetausta ja jopa ulkonäkö. Ystävykset ymmärtävät toisiaan ja toimivat mieluusti yhdessä. Ystävän luonteenpiirteet ovat tärkeitä ystävää valitessa. (Aapola 1992, 87.) Ahon (1996) mukaan varsinkin pojille fyysiset ominaisuudet ovat tärkeitä suosion ja yleensä kavereiden kannalta (Aho 1996, 40).

Kaikille lapsille kaverit eivät olleet niin tärkeitä. Seban piirustuksessa oli Uuglie-lelu, jauhotikkari, pokemonit ja hylje, eli ei yhtään toista ihmistä. Seba kertoi, että hän viettää suurimman osan ajastaan itsekseen legoilla leikkien, vaikka hänellä on kavereitakin. Hän ei muutenkaan kertonut juurikaan muista ihmisistä, vaan tärkeää hänelle ovat legot ja etenkin Uuglie-lelu, joka oli hänelle "kuin oma lapsi". Seballa tuntui olevan vilkas mielikuvitus. Ehkä se riitti huvittamaan häntä niin paljon, ettei tarvinnut kavereita. Muut iltapäiväkerhon lapset olivat hyvin kiinnostuneita Seban Uugliesta. Siksi he seurailivatkin Sebaa ja hänen leikkejään tarkkaan ja Seban ympärillä riitti kavereita. Ehkäpä Seba oli hoksannut, että Uuglie tuo kavereita. Uuglie tuntui olevan status Seballe.

Lapset pitävät paljon lemmikkieläimistä. Pojista muutama kertoi haluavansa koiran. Jyrin perheeseen ei voida ottaa koiraa, koska Jyrin äiti on allerginen. Jyri selvästi pitää koirista, hänen unilelunsakin on nimetty Pepeksi tuttujen koiran mukaan.

Tytöillä kuvia ja kertomuksia lemmikkieläimistä oli selvästi poikia enemmän. Lemmikeistä riitti juttuja ja tarinoita paljonkin ja aiheesta oli selvästi mukava jutustella. Tytöt kertoivat tarkasti, mitä he tekevät lemmikkien kanssa: koiria ulkoilutetaan, koirien ja kissojen kanssa leikitään, marsuja hoidetaan, harjataan ja ne laitetaan häkkiin. Tytöt hoitavat lemmikkejään ja kantavat vastuuta niiden hoitamisesta. Silittäminen ja rapsuttaminen tekee varmasti yhtä hyvää sekä lemmikille että hoitajalle.

“Meille ostetaan kissa, kissa on kaikkein kivoin eläin. Mustavalkoinen poikakissa olisi kaunein. Sen voi ottaa syliin kun se nukkuu ja se ei synnytä.” (Elina)

“Kuvassa on Kassu-koira, harrastan sen käyttämistä ulkona. Meillä on ulkoilutusvuorot, käytän noin kerran viikossa.” (Rosalii)

Lemmikki vastaanottaa hoitajansa huolenpitoa ja kiintyy hoitajaansa täydellisesti. Riippuvaisuus hoitajasta antaa hoitajalle tunteen omasta tärkeydestään. Tytöt osoittavat rakkautta ja hellyyttä lemmikkejään kohtaan. He myös hoitavat niitä huolellisesti ja vastuuntuntoisesti. Pojat eivät liiemmästi maininneet lemmikkejä eivätkä kertoneet hoivaamisesta. Sukupuoliroolit tunteellisuudessa ja tunteiden osoittamisessa näkyvät jo varhaisessa vaiheessa.

Tolonen (1992) on kirjoittanut tyttöjen suhteesta hevosiin. Hän jakaa tytön ja hevosen suhteen kolmeen osaan: fani-, leikki- ja vastuuvaiheeseen. Fanivaihe pitää sisällään ihastumista ja rakkautta vielä saavuttamattomaan ja mielikuvituksen varassa olevaan suhteeseen. Tytöt ihastuvat hevosiin yleensä. Leikkivaiheessa tyttö käy jo hevostallilla hoitamassa hevosia ja hänen ihastuksensa kohdentuu omaan hoitohevoseen. Tyttö ei vielä ota hoitamista tosissaan ja ajattele hevosen parasta, vaan esimerkiksi tuo paljon kavereitaan katsomaan hoitohevostaan. Vastuuvaiheessa tytön tunneintensiteetti kohdistuu edelleen omaan hoitohevoseen ja tunnelataukset ovat intensiivisimmillään. Hoitaja tuntee itsensä korvaamattomaksi ja kaivatuksi. Aineistomme tyttöjen kertomuksissa esiintyi eri vaiheille tyypillisiä piirteitä. Lemmikkieläinten hoitaminen on kaiketi helpompaa eikä niin aikaa vievää kuin hevosten hoitaminen. Tästä johtuen vaiheet esiintyvät aineistossamme pienemmässä mittakaavassa.

6 ”SAMMAKOSTA SAUKOKSI?” – LIIKUNTA-TEEMA

Tytöt piirsivät vain vähän liikuntaan liittyviä kuvia, mutta kuitenkin he kertoivat hauskoista pihaleikeistä. Pojilla oli runsaasti kuvia jalkapallosta, jääkiekosta, karatesta ja useista muista vauhdikkaista lajeista. Lapset kertoivat paljon lumessa peuhaamisesta, eikä mikään ihme, sillä lumi oli vasta saatu maahan ja sitä oli odotettu. Talvella on kivaa puuhata lumessa: rakennella lumiukkoja, lumilinnoja, heitellä lumipalloja ja laskea mäkeä. Nikke oli rakentanut kaverien kanssa lumilinnan ja he olivat olleet lumisotaa. Elina puolestaan kertoi lunta esittävästä piirroksestaan näin:

“Lumi on ihanaa! Pitää vaan olla hyvät housut. Lumesta voi rakennella lumiukkoja tai lumietanan. Lumipalloilla voi heittää kavereita niskaan.”

Lapsilla on monia yhteisiä ”liikunnallisia harrastuksia”, jotka taitavat olla melko tavanomaisia tämän ikäisille lapsille. Tyttöjen kertomuksissa liikuntaympäristönä on kotipiha. Liikuntaan liittyi olennaisesti ajan viettäminen ja lapsen luonnollinen leikkiminen. Liikutaan siksi, että se on mukavaa. Omasta lapsuudestamme on jäänyt mieleen runsaasti erilaisia pihatouhuja, joita itse keksittiin ja jaksettiin leikkiä päivästä toiseen. Leikkien sääntöjä kehiteltiin itse ja leikkejä sovellettiin ympäristön mukaan. Samanlaisia piirteitä näkyy myös iltapäiväkerhon tyttöjen pihaleikeissä. Silloin, kun ollaan kavereiden kanssa pihalla, mukavimpia ovat erilaiset itse keksityt hippaleikit ja pihalla leikkiminen yleensä, kiipeileminen telineillä ym. Kaksi tytöistä kertoi, että heillä on maja puussa. Kesällä tytöt käyvät kalassa mato-ongella tai virvelillä. Kalastaminen on ollut harvinainen harrastus tyttöjen keskuudessa ja yllätyimme hieman, että aineiston tytöistä kaksi sitä harrastivat. Myös uiminen kuuluu suosikkipuuhiiin kesällä. Jotkut tytöistä käyvät uimakouluakin. Syksyllä lehtikasoihin hyppiminen on kivaa. Tosin lehtien tai ruohon kerääminen kasaksi on työlästä. Lapset katsovat ympäristöönsä eri tavalla kuin aikuiset. Lapset keksivät soveltaa leikkeihinsä melkein mitä vaan, joka ulottuvilla on. Esimerkiksi hyvä lehtikasa hyppimiseen tai mainio majanrakennuspuu saattaa jäädä aikuiselta kokonaan huomaamatta.

Pojat leikkivät pihalla kirkkistä, hippaa ja piiloa, mutta enemmän kerrottiin välituntipuuhista kavereiden kanssa. Monen pojan välitunnit kuluvat jalkapalloillessa.

Muita välituntien viettotapoja ovat hämähäkkihippa, telinehippa, koripallo, pukkitappelu tai ihan vaan leikkiminen. Sateen sattuessa välitunnilla voidaan myös seistä katoksessa ja jutella. Aina ei vauhdikkaimpienkaan poikien tarvitse olla menossa tai tekemässä jotain. Joskus on hyvä vain olla ja jutella. Meistä oli mukavaa kuulla tämä pojilta, koska nykyään korostetaan lasten rauhattomuutta ja sitä, että koko ajan lapset ovat liikkeessä.

Koulun liikuntatunti mainittiin kerran, siellä oli leikitty hauskaa hernepussihippaa. Se oli ollut Jyrin mielestä helppoa. Ihmettelimme hieman sitä, kuinka vähän liikuntatunneista mainittiin. Alaluokkalaisilla ei kai vielä ole kylliksi koulukokemusta ja kokemuksia liikuntatunneista, jotta he mainitsisivat niistä. Itsekin muistamme ekaluokan liikuntatunneista vain ne tapahtumat, kun kävimme jossain koulun ulkopuolella, luistelemassa tai uimahallissa. Voi olla niin, että alaluokkien liikuntatuntien aiheet eivät eroa paljoakaan lasten muista aktiviteeteista, joten liikuntatunti ei tunnu mitenkään erikoiselta tai mukavalta.

Pelaaminen tai leikkiminen ovat tapoja olla yhdessä kavereiden kanssa. Oman perheen kanssa harrastetaan sienestystä, laskettelua, kävelylenkkejä, pyöräilyä, uintia ja hiihtoa. Kesällä varsinkin pyöräily on mukavaa ja pyöräillä saatetaan kauaskin, jopa keskustaan asti. Omat sisarukset käyvät usein samoissa harjoituksissa tai harrastavat samaa lajia. Leo piirsi itsensä laskettelemassa ilman sauvoja. Hän oli ehtinyt käydä perheensä kanssa laskettelemassa Lapissa, Laajavuoressa ja Riihivuoressa. Leo kertoi innoissaan, kuinka oli oppinut itse laskettelemaan. Erityisen hienoa oli laskeminen ilman sauvoja, eikä hän ollut tarvinnut niitä edes nelivuotiaana! Harrastus ei ollut kovin säännöllinen: *“Sitten kun pääsee, mennään taas.”* Vaikutti siltä, että Leolle oli olennaista se, että laskettelemaan pääsee, eikä hän ajatellut sitä säännöllisenä harrastuksena.

Useimmat pojat harrastavat jossain seurassa ja käyvät harjoituksissa. Jalkapalloharjoitusten lisäksi pojista moni käy jääkiekkoharjoituksissa, karatessa tai yleisurheilussa. Ahkerimmat käyvät kahdenkin eri lajin harjoituksissa. Harjoitukset on kivoja, siellä tehdään niin paljon kaikenlaista. Esimerkiksi jalkapalloharjoituksissa oli pelattu sählyä ja karatessa jalista. Pojilla joukkuepelit ovat suosittuja myös vapaa-ajalla, kotipiirissä. Koulun jälkeen tai viikonloppuna mennään kavereiden kanssa pelaamaan

kentälle jalkapalloa tai korista, tai tiellä pelataan katulätkää tai pihalla jääkiekkoa. Pojat harrastavat paljon joukkuelajeja. Ahon (1996) mukaan joukkuelajien harrastaminen kohottaa poikien itsetuntoa, kun taas tytöillä yksilölajien harrastaminen on merkityksellisempää itsetunnon kannalta (Aho 1996). Voi olla, että innostus yhteiseen harrastukseen leviää luokan tai naapuriston sisällä pojalta toiselle kulovalkean lailla. Joukkuelajien suosioon enemmän poikien keskuudessa vaikuttaa mahdollisesti myös se seikka, että television laajassa urheilutarjonnassa näytetään harvemmin naisten jääkiekko- tai jalkapallo-otteluita. Tytöt eivät saa samaa sukupuolta olevia malleja, idoleita, joukkuelajeista.

Mikä viehättää poikia heidän harrastuksissaan? Jalkapallon pelireissut ja turnaukset mainittiin usein. Viime kesän suurimmat kalansaaliit kuin myös mitalit jalkapallosta muistettiin, tai se kun melkein olin tehnyt maalin viimeisessä turnauksessa. Karatessa on keltainen vyö, lumisota oli voitettu ja pukkitappelussa viikki oli voitettu. Pojat ottivat huomioon vastustajan iän ja arvioivat voittoaan sen kautta. Ghanamilla oli vielä tuoreessa muistissa koulun olympialaiset, joissa hän oli osallistunut pallonheittoon ja juoksuun ja voittanut molemmat. Hänen mielestään kilpaileminen on mukavaa. Leo harkitsi osallistuvansa koulun hiihtokilpailuihin. Kilpailut ja kisailut olivat poikien mieleen.

Tytöillä ”oikeista” urheilulajeista nousi esille vain uinti, sähly ja jalkapallo. Sählyn ja jalkapallonkin osalta kyseessä olivat pihapelit kavereiden kesken. Elinalla oli selvät suunnitelmat, miten hän tahtoisi edetä uintiharrastuksessaan:

”Käyn Aalto-Alvarissa uimakoulussa. Osaan uida koiraa, kissaa ja myyrää. Myyrää uidaan kasvot vedessä. Pikkuveli on samassa uimakoulussa. Olen käynyt jo alkeisryhmän ja olen sammakoissa. Pääsisin jo delfiineihin, jotka on parempia. Delfiinien jälkeen on vesikiitäjät ja sitten saukot. Haluaisin mennä kaikki ryhmät läpi. Haluaisin hyväksi uimariksi, joka osaa uida hyvin. Isä osaa uida hyvin, mökillä olen iskän selässä kun se ui. Pikkuveljen kanssa on kisailtu uimalaudalla. Olen ollut uimakoulussa viime kesänä alkeisuimakoulussa ja talvella uimakoulussa, joka kestää yhden viikon, viis päivää. Siellä oli kivaa, koska ensin oltiin rannalla hippaa. Aluksi oli kastautumisleikki.”

Elinaa motivoi uimakoulun hauskuus, oma taitavuus ja kehittyminen. Olisi varmasti hienoa saavuttaa saukon taidot. Elinan tapainen systemaattinen harrastaminen oli

harvinaista aineiston tytöillä. Innostuvatko tytöt harrastamaan urheilua myöhemmin? Saattaa olla niin, että monet urheiluseurat eivät tarjoa harjoituksia alle kouluikäisille ja harvemmin 7-8 -vuotiaille. Kuten aikaisemmin on mainittu, tytöt hakeutuvat enemmän yksilölajien pariin. Ehkäpä yksilölajiin ei ole niin helppo hakeutua kuin joukkuelajiin. Voi olla, että yksilölajin aloittaminen vaatii sen parhaan koulukaverin rinnalle tai iän tuomaa rohkeutta osallistumiseen.

7 ”POKEMONEJA KAIKKIALLA” – ELINYMPÄRISTÖ-TEEMA

Koti jo paikkana on varsinkin tytöille tärkeä. Tytöistä monet olivat piirtäneet kodin ja vanhemmat eri piirroksiin. Pojat eivät niinkään korostaneet kotiaan, mutta se ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteikö koti olisi heillekin tärkeä paikka. Vaikka pojat jättivät vanhemmat piirtämättä, he saattoivat piirtää kodin. Arkiset asiat kotona, kuten siivoaminen tai vaikka television katseleminen ovat jääneet tyttöjen mieleen. Tekemisellä ei ole niinkään väliä, kunhan ollaan yhdessä kotona.

Kodista kertoessaan tytöt kertoivat omasta huoneestaan, joka on selvästi tärkeä paikka. Siellä saa olla rauhassa jos tahtoo, kun laittaa oven kiinni. Oma huone tuntuu hienolta varmasti myös siksi, että se on melko uusi asia monelle lapselle. Aikaisemmin huone on jaettu sisarusten tai vanhempien kanssa. Oma huone on lapsen omaa tilaa, josta täytyy myös itse pitää huolta siivoten ja pitämällä paikat järjestyksessä.

Kerhon lapset ovat suurimmaksi osaksi 7-vuotiaita ja siten juuri koulunsa aloittaneita. Heidän piirroksissaan ja kertomuksissaan koulu ja tapahtumat siellä näyttelevät suurta osaa. Lapset kertoivat mitä koulussa oli tehty, mitä he ovat oppineet ja mitä he puuhaavat välituntisin. Huomasimme, että pojat kertoivat piirtämänsä koulukuvan yhteydessä enimmäkseen välitunneista ja tytöt kertoivat kouluaineista. Koulussa on hauskaa alaluokilla, muistamme itsekkin väritystehtävät ja satuhetket. Lapset arvostavat koulua ja oppimista. Oppimisen ja tiedon arvostaminen liittyvät varmasti lapsen luontaiseen tiedonhaluun ja sisäiseen motivaatioon koulua kohtaan. Toisaalta mieleemme muistuu vanhempien, sukulaistätien ja opettajien valistukset koulunkäynnin tärkeydestä. Nikke oli piirtänyt aapisen. Hän sanoi osaavansa lukea, ainakin M:ään asti. Tytöt kertoivat:

“Koulussa oppii kaikkea, muuten olisi ihan tohelo. Tykkään hirveästi matikasta ja maantiedosta. Karttoja on kiva väritellä.” (Kirke)

“En tiedä mitä on 5+100, enkä tiedä kaikkia laskuja, mutta koulussa opin ne.” (Fanny)

Lapset pitävät toimimisesta koulussa. Laura selitti innoissaan koulun jouluvalmisteluja:

“Teimme yhdessä joulukalenterin. Siihen laitettiin huovasta kuusia ja tonttuja säkkikankaalle, me saatiin se melkein valmiiksi tänään. Tehtiin kalenteria koko tunti. Mää tein yhden tontun ja Iida teki pajan, jossa tontut tekee leluja. --- Koulu järjestää pikkujoulut, ne on Valssikujalla. Meillä on mikrofonit ja kitara, rumpupalikat on tehty. Mukana pitää olla tonttulakki ja lahja. Jos ei tuo lahjaa, niin ei saa lahjaa. Se pannaan säkkiin ja joulupukki jakaa ne. Me ollaan harjoiteltu kirjainlauluja ja ne esitetään.”

Koulun pikkujoulut olivat kyseisenä iltana, ja Laura odotti niitä innokkaasti. Pikkujoulut olivat erityinen tapahtuma koulun jälkeen, johon olivat tulossa koko luokka ja vanhempia. Illan aikana pääsi esiintymään ja joulupukkikin oli tulossa. Iso juhla pienelle tytölle.

Samulille tiedonhankinta ja tiedon saaminen on hyvin tärkeää. Kaikki Samulin piirtämät kuvat ja niihin liittyvät kertomukset liittyivät läheisesti tiedon hankkimiseen ja tietokoneisiin. Samuli oli piirtänyt oman koulunsa, tietokoneen, pokemonit, telkkarin ja kertoi paljon kalastuksesta. Koulusta kertoessaan Samuli kertoi innostuneesti koulun tietokoneluokasta ja siitä, että koulussa pelataan tietokoneella hyötypelejä esimerkiksi matematiikassa ja englannissa. Samuli kertoi käyttävänsä tietokonetta myös koulutehtävien tekemiseen. Samuli harmitteli, kun he joutuvat takaisin vanhaan kouluun remontin valmistuttua – siellä ei ole tietokoneluokkaa. Lasten kertomusten perusteella vaikuttaa siltä, että tietokoneiden käyttö on yleistynyt alaluokkien opetuksessa, mikä on todennäköisesti ainakin poikien mieleen. Samuli arvostaa suuresti ystäväänsä Anssia, koska Samulin mielestä Anssi tietää paljon tietokoneista. Tietokoneista kertoessaan Samuli kertoi paljon yksityiskohtaisia tietoja, kuten että pikseli tarkoittaa neliötä. Pikkutarkat tiedot kiinnostavat selvästi häntä. Myös kalastusharrastuksesta kertoessaan hän luetteli paljon kalastuksen ja kalastusvälineiden yksityiskohtia, kuinka välineet toimivat ja millaiset välineet ovat hyviä. Hän kertoi, että kalastuskirjasta saa paljon tietoa ja myös internetissä on paljon kalastussivuja. Vaikutti siltä, että Samuli on näiden tiedonlähteiden ahkera käyttäjä. Samuli kertoi katsovansa myös paljon televisiota. Sitäkin hän tekee paitsi myös hovin vuoksi, niin myös tietoa hankkiakseen. Hänen suosikkiohjelmiaan ovat muun muassa tietokilpailut. Samulin mukaan tietokilpailuista saa tietoa, ja siksi ne ovat mielenkiintoisia.

Muutkin lapset ovat tiedonhaluisia. Pojat hamusivat tietoa tietokoneista ja televisiosta, tytöt enemmänkin kouluaineista. Molemmat kokivat oppivansa siitä lähteestä, josta

Muutkin lapset ovat tiedonhaluisia. Pojat hamusivat tietoa tietokoneista ja televisiosta, tytöt enemmänkin kouluaineista. Molemmat kokivat oppivansa siitä lähteestä, josta tietoa hakevat. Jotain tietoa selvästi saadaan. Veerti oli piirtänyt dynamiitin ja kertoi innostuneena:

“Dynamiittia käytetään vuoressa, jos on vuoren sisällä eikä pääse sieltä ylös, sitte voi räjäyttää dynamiitilla jos on jäänyt kivivyöryyn. Yleensä dynamiittia käytetään isoissa pakkauksissa, varmaan siinä on kolme kiinni yhdessä nipussa. Yleensä länkkärit käyttävät semmosia pommeja, että ne pani rahoja tynnyrin sisään ja pani siihen dynamiitin. Mä olen nähny yhestä länkkäriohjelmasta.”

Televisio mainittiin yleensä pokemonien yhteydessä. Moni kehui katsoneensa pokemon-sarjasta jokaisen jakson. Sarjan suosio liittyy Pokemon-huumaan, joka vaikutti vahvasti juuri silloin, kun keräsimme aineistoa. Televisio osoitti lapsenkaitsijan kykynsä meille käytännössä. Lapset olivat selvästi hyvin innostuneita niistä hetkistä, jolloin kerhon pienestä televisiosta katseltiin jotakin lasten videota. Koko lapsilauma hiljeni aivan täysin seuraamaan keskittyneesti ohjelmaa.

Pojilla ajanvietteenä on usein tietokone tai playstation. He kertoivat pitkiä tarinoita jostakin pelistä ja sen eri tasoista tai kentistä. Tytöt eivät vaikuta tietokoneista sen kummemmin välittävän. Ainakaan he eivät kertoneet meille niistä. Sen sijaan tytöt pelaavat seurapelejä, esimerkiksi shakkia, unoa, kimbaleä ja muistipeliä. Tekniset koneet ilmeisesti kiinnostavat poikia enemmän kuin tyttöjä jo sellaisinaan. Kun tietokoneessa on vielä kunnon taistelu- tai kamppailupeli, pojat ovat innoissaan. Tarkkaan tiedettiin, kuinka monta “ukkoa” on käytettävissä ja että peli loppuu, kun kaikki “ukot” kuolevat. Tyttöjä ei ehkä kiinnosta taistelemineen. Lisäksi pelaaminen on aika yksinäistä puuhaa, seurapeleissä syntyy enemmän vuorovaikutusta. Toisaalta monet pojat kertoivat pelaavansa myös kavereidensa kanssa. Kaverukset kokoontuvat jonkun kotiin pelailemaan ja saattavat viihtyä koneen ääressä pitkäänkin. Monia pelejä pelataan kavereita vastaan ja kisaillaan, kuka pärjää parhaiten tai kenellä on eniten pisteitä. Huvittavaa sinänsä, että tutkija-Heidin isovelji on kertonut aikovansa pitää asunnossaan olevan ylimääräisen television, ja se aiotaan pyhittää ainoastaan playstationin pelaamista varten. Pojat ovat poikia.

Pokemon oli kaikkien huulilla ja piirustuksissa. Piirtämistilanteessa saattoi käydä niin, että yksi keksi piirtää jonkin pokemon-hahmon, mistä muutkin innostuivat ja piirsivät oman suosikkinsa. Pokemon on vallannut monia eri tuotealoja ja mainonta on tavoittanut lapset. Tytöt ja pojat keräävät pokemon -kortteja, heillä on aiheeseen liittyviä julisteita seinällä, sarjaa seurataan televisiosta ja aiheesta jopa haetaan tietoa internetistä. Huomasimme tullemme vanhoiksi, kun emme oikein meinanneet päästä kärryille, mikä tai mitä se pokemon oikein on... Monet pojat kertoivat tietävänsä yli sata hahmoa nimeltä. Meillä oli hieman hankaluuksia kirjoittaa muistiin jutuissa vilahtelevia hahmojen monimutkaisia, tunnistamattomalla kielellä olevia nimiä. Kiinnostus aiheeseen kohdentuu eri tavalla tyttöjen ja poikien keskuudessa. Tytöt halajavat keräilykorttien lisäksi pehmoleluja. Pojat selittävät tarkkaan, kuinka mahtavia ja voittamattomia heidän suosikkiahmonsensa ovat.

Oli hieman huvittavaa seurata lasten innostusta ja sitä aikuisen mielestä turhan tiedon ja tavarankäärän määrää, mikä pokemoniin liittyi. Toisaalta Pokemon -ilmiössä on paljon meillekin tuttua. Keräilyä olemme itsekin harrastaneet, keräilyn kohde on vain muuttunut. Me keräsimme aikanaan pullonkorkkeja, kiiltokuvia, tarroja tai postimerkkejä. Meillä oli myös omat suosikkimme televisiosarjoissa, joita seurasimme uskollisesti. Pätkis, Aku Ankka ja muut sankarit ovat kuuluneet tiiviisti omaan lapsuuteemme. Huomaamme, että keräilyilmiö on monipuolistunut omasta lapsuudestamme. Televisiosarjan ja keräilytavaroiden lisäksi samaan tuoteperheeseen kuuluu nykyisin monia eri tuotteita kuten pehmoleluja, erilaisia kortteja ja videoita. Markkinavoimat tekevät työtään yhä tehokkaammin ja laajemmalla sektorilla.

Koulun aloittaessaan lapsesta tulee vähän isompi. Mutta ei kuitenkaan niin iso, etteikö voisi leikkiä leluilla. Tytöt olivat piirtäneet useammin leluja ja he mainitsivat niitä enemmän kuin pojat. Pojilla pelit ja pokemonit saattoivat toimittaa lelujen virkaa, tai sitten pojat eivät kehdanneet mainita lelujaan. Muutama muotilelu esiintyi kuvissa esimerkiksi syntymäpäivälahjatoiveena. Jyri oli piirtänyt kuvan unilelustaan. Se on hänelle tärkeä, koska se on hänen ensimmäinen unilelu ja se on ollut hänellä 2-vuotiaasta saakka.

Tytöt erittelivät lelujaan tavallisiksi leluiksi ja unileluiksi. Tavallisilla leluilla leikitään kaikenlaista ja unilelujen kanssa uni tulee illalla paremmin. Piirtämänsä unilelun tärkeydestä kertoo Saran juttu:

“Nalle Puh on mun paras unikaveri. Kerran kun syyslomalla lähdin syyslomalle Mummolaan, Mummo ja Pappa tuli hakemaan. Minulta jäi Nalle Puh kotiin, enkä saanut unta. Äiti lähetti sen postissa. Oon saanut sen 2-vuotiaana lahjaksi.”

Lelut ja leikkiminen ovat vielä tärkeitä kouluaan aloittelevalle lapselle. Rosalii hypisteli koko juttutuokion ajan virtuaalilemmikkiään käsissään ja jutustelu meinasi aina päätyä hänen lemmikkiinsä. Rosalii kertoikin, että hän syöttää virtuaalilemmikkiään viiden minuutin välein ja että siihen meneekin koko päivä. Virtuaalilemmikkiä kannetaan mukana joka paikassa ja se vaatii tietyin väliajoin lapsen huomiota. Meistä tuntui melkein siltä, että lapset ovat koukussa hoitaessaan virtuaalilemmikkejään. Meilläkin on ollut omat tärkeät lelumme, mutta ne eivät koskaan vaatineet jatkuvaa huolenpitoa. Tuntuu siltä, että näiltä osin lapsuudesta on katoamassa tai kadonnut tietty huolettomuus ja vapaus.

Koti, koulu ja harrastukset ovat lasten keskeisimmät ympäristöt. Pojilla harrastukset olivat enimmäkseen liikunnallisia. Timo kertoi käyvänsä partiossa, mikä kuitenkin vaikutti aika liikuntapainotteiselta. Timo oli piirtänyt kuvan partion esteradasta, joka on hänen mielestään vähän kuin sotaharjoitus. Tyttöillä oli muitakin harrastuksia kuin liikunta. On pianonsoittoa, kuoroa ja kuvataidekerhoa. Tyttöjen harrastuneisuuden suuntautuminen muuhun kuin liikuntaan ja vastaavasti poikien liikuntaharrastukset johtuvat ehkä osaltaan niistä kriteereistä, joiden mukaan lapset haluavat itseään arvostettavan. Vanhemmat saattavat viedä lapsiaan perinteisiin tyttöjen ja poikien harrastuksiin. Myös tyttöjen luontainen kiinnostus estetiikkaan saattaa näkyä tässä vaiheessa.

Monet lapsista olivat kertomansa mukaan juuri syksyllä aloittaneet uusia harrastuksia. Ei-liikunnallisten ja yleensäkin harrastusten vähyys johtuu todennäköisesti nuoresta iästä. Alle kouluikäistä ei välttämättä vielä viedä harrastuksiin. Harrastusvaihtoehdot lisääntyvät myös kouluikäisenä tarjonnan kasvaessa. Luultavasti muutaman vuoden päästä harrastuksia on enemmän.

8 POHDINTA

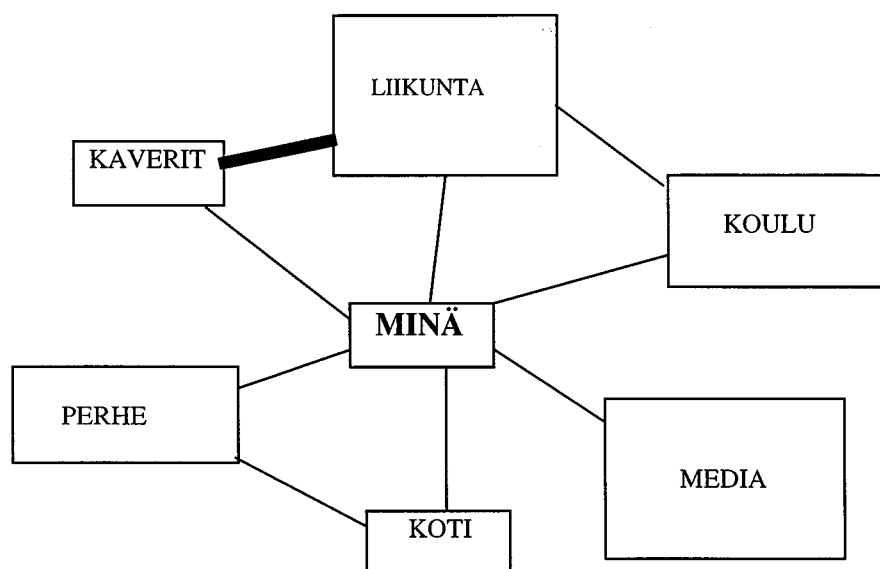
Koulutaipaleensa ensimmäisten vuosien aikana lapsi hahmottelee paikkaansa elämässä ja määrittelee itseään vuorovaikutuksessa toisiin. Lasten elämässä tärkeimpiä ihmisiä ovat oman perheen ja isovanhempien lisäksi opettajat ja ystävät. Jälkimmäiset ovat vallanneet tilaa vanhemmilta ja lapsen sosiaalinen ympäristö on muutenkin laajenemassa. Lapsi viettää aikaansa yhä enemmän muualla kuin kotona, vaikkei kaikilla ensiluokkalaisilla välttämättä vielä ole kovin paljon harrastuksia kodin ulkopuolella. Harrastuksiin mennään usein kavereiden mukana. Tytöt viihtyvät mieluummin kahden kesken parhaimman ystävänsä kanssa ja pojat paremmin suuremmissa kaveriporukoissa.

Vapaa-aikaa vietetään paljon pihaleikeissä, joista monet ovat liikunnallisia. Taidot kehittyvät huimaa vauhtia, lapset ”ylittävät itsensä” usein erilaisissa liikunnallisissa suorituksissa. Pihalla leikitään erilaisia sääntöleikkejä, ja onkin tärkeää, että kaikki osallistujat sääntöjä noudattavat. Lapset ovat hyvin tiedonhaluisia. Tietoa imetään sieltä mistä sitä saadaan, televisiosta, internetistä ja koulusta. Lapsen ympärillä velloo valtava määrä tietoa, eikä lapsi välttämättä vielä osaa erottaa tarpeellista tai oikeaa tietoa muusta tiedosta. Tytöt hankkivat tietojaan ja taitojaan enemmän koulusta oppitunneilta, kun taas pojat katselevat erilaisia television tietovisailuja keräten tietoja sieltä. Internet on pojilla suosittu tiedonlähde. Tietotekniikan rooli on melko suuri lasten elämässä, ja varsinkin pojat ovat siitä kiinnostuneita.

7-12 vuoden ikää kutsutaan konkreettisten operaatioiden kaudeksi (Piaget & Inhelder 1977; Edigius 1981; Rödström 1992). Tässä iässä lapsi saavuttaa kyvyn loogiseen ajatteluun ja abstrakti ajattelu muuttuu konkreettiseksi. Lasten ajatusmaailma on tällöin realistista ja todellisuuteen perustuvaa. Laaja tietäminen ja osaaminen kannustavat useimpia lapsia eteenpäin. Lapset ovat uteliaita ja tiedonhaluisia sekä määrätietoisia ja toiminnanhaluisia. Kognitiivisen kehityksen myötä myös sosiaalisuus ja tunne-elämä kehittyvät. Lapsen kuvitteluleikit loppuvat tai vaihtuvat kehittyneisiin roolileikkeihin, jossa lapsi eläytyy aikuisten rooleihin ja oppii näin näkemään sosiaaliset suhteet vähemmän minäkeskeisesti. Pelit ja leikit, jotka sisältävät sääntöjä, kiinnostavat.

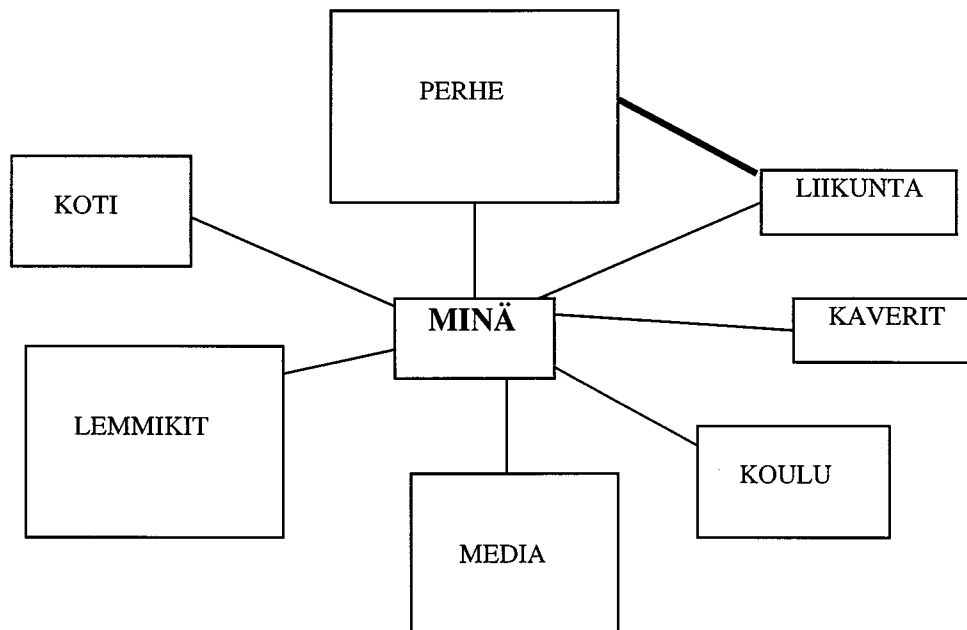
Säännöt käsitetään enemmänkin sopimuksina kuin auktoriteetin (vanhemmat ja opettajat) sanelemina. Lapsi vapautuu välittömästi riippuvuudestaan perheen aikuisista ja hänen sosiaalinen piirinsä alkaa laajeta. Minäkeskeisyyden vähentyessä harventuvat aikaisempien ikäkausien voimakkaat ja hallitsemattomat tunteiden ailahtelut. (Edigius 1981, 112; Rödström 1992, 62-64.)

Seuraavat kuviot esittävät sekä tyttöjen että poikien piirustuksissa olleiden aiheiden esiintyvyyttä sekä aiheiden välisiä suhteita. Kuvioiden tarkoitus on lähinnä havainnollistaa tyttöjen ja poikien piirustusaiheiden välisiä eroja. Teema elinympäristö jakaantui kodista ja koulusta tehtyihin piirroksiin. Media liittyy myös elinympäristöteemaan ja pitää sisällään lelut, television ja tietokoneen. Toiset-teema jakaantui kavereihin ja perheeseen, johon luettaisiin perheenjäsenet, isovanhemmat ja muut sukulaiset. Tyttöjen kuviossa lemmikkieläimet saivat oman laatikkonsa. Mitä isompi laatikko on, sen useammin aihe oli piirretty. Laatikkoiden välillä olevat viivat kertovat, että teemat esiintyivät samassa kuvassa tai jutussa. Mitä paksumpi välillä oleva viiva on, sen useammin yhteys esiintyi.

KUVIO 1. Poikien piirustusten aiheet

Poikien piirustuksissa yleisimmät aiheet olivat liikunta ja media. Media-aiheessa esiintyi enimmäkseen suosittu pokemon-hahmot ja muut lelut. Pojat olivat usein piirtäneet itsensä harrastamassa jotakin liikuntalajia. Liikunta mainittiin usein myös koulupiirroksen yhteydessä, kun pojat kertoivat välituntipuhistaan. Kavereiden ja liikunnan välinen yhteys ilmeni selvästi, sillä kaverit oli piirretty liikunnan kanssa samaan kuvaan ja heidät mainittiin liikunnasta jutellessa. Pojat harrastivat paljon joukkuelajeja ja liikunta oli suosittu tapa viettää aikaa kavereiden kanssa. Kaverit yksinään oli piirretty harvoin. Tekemämme havainnot ovat edelleen samansuuntaisia kuin Silvennoisen (1979) lasten toiminnallisuutta selvittäneessä tutkimuksessa, jossa poikien toiminnallisuutta hallitsivat urheilulliset harrasteet, joissa lisäksi tyttöjä enemmän korostui kavereiden merkitys. (Silvennoinen 1979, 66.) Kotikuvien, joita oli piirretty vähemmän kuin koulukuvia, yhteydessä mainittiin perheenjäseniä. Perheestään kuvan olivat piirtäneet ainoastaan kolme maahanmuuttajapoikaa.

KUVIO 2. Tyttöjen piirustusten aiheet

Tyttöjen suosituin piirustusaihe oli perhe. Perheen yhteydessä mainittiin liikuntaharrastuksia. Liikunnasta ei oltu piirretty paljon kuvia, mikä poikkeaa poikien aineistosta. Tämä saattaa johtua siitä, että pojat ovat liikunnallisesti aktiivisempia kuin tytöt (Silvennoinen 1979, 65; Sääkslahti ym. 2000, 21). Tytöt olivat piirtäneet kavereista

kuvia poikia enemmän. Tyttöjen piirustuksissa koti- ja koulukuvia oli saman verran. Myös tyttöjen kohdalla media oli suosituimpien aiheiden joukossa. Tähän aiheeseen liittyen tytöt olivat piirtäneet enimmäkseen lelujaan, pokemon ei ollut yhtä suosittu kuin poikien piirustuksissa. Lemmikkieläimiä tytöt olivat piirtäneet paljon, ja se erottui omaksi ryhmäkseen teemasta toiset. Luultavasti aineiston tyttöjen perheissä oli enemmän lemmikkieläimiä. Tytöt olivat piirtäneet kuvia myös isovanhempiensa tai kavereiensa lemmikeistä. Pojat eivät olleet piirtäneet yhtään lemmikkikuvaa. Tytöt vaikuttivat meidän aineistossamme olevan poikia eläinrakkaampia.

Tärkeää on huomata, että kokemus itselleen tärkeistä asioista on jokaisella subjektiivinen. Joitain asioita oli piirretty enemmän tai mainittiin useammin kuin toisia. Jokin asia esiintyi vain kerran, se mainittiin kenties hieman ohimennen tai silmät leiskuen innosta. Emme voi tehdä päätelmiä siitä, että joku asia olisi toista tärkeämpi siksi, että useammat lapset ovat sen piirtäneet tai maininneet. Jokainen asia, jonka lapset ovat paperilleen piirtäneet, on piirtäjälleen tärkeä. Vaikka monet piirroksissa olleet asiat sisälsivät paljon mielikuvitusta, ei ole syytä väheksyä niiden merkitystä. Lapsi elää leikin ja mielikuvituksen maailmassa ja se sinällään on lapselle tärkeää.

8.1 Roolimme lasten tulkkeina

Koko tutkimusprosessin ajan meillä on mukanaamme aina kokemukset omasta lapsuudestamme, johon vertaamme lasten kertomia asioita. Monet asiat ovat muuttuneet, mutta paljon on pysynyt samanlaisenakin. Löysimme paljon samankaltaisuutta omasta lapsuudestamme. Omat muistot auttoivat meitä tulkitsemaan vastauksia. Omakohtaiset kokemukset ovat aina vahvoja, ja niiden tiedostaminen vaatii tutkijalta syventymistä myös itseensä, minkä koimme mielenkiintoiseksi ja haasteelliseksi laadullisen tutkimuksen teossa. Omien kokemusten ja lapsuuden kautta lapsia oli helppo ymmärtää tai olla ymmärtämättä.

Me tutkimme aineistoamme kahden naisen näkökulmasta. Tarkkailemme aineistoa naisina, tyttärinä, tyttöinä ja ystävinä. Näiden lisäksi Heidillä on mahdollisuus tarkkailla aineistoa myös sisaren näkökulmasta. Olemme sitoutuneet naisen sosialisatioon ja

eläneet itse tyttöjen lapsuuden. Näin ollen pääsimme ehkä hieman paremmin sisään tyttöjen maailmaan kuunnellessamme heidän kertomuksiaan. Poikien maailmakaan ei kuitenkaan jäänyt aivan vieraaksi. Heidi on seurannut poikien elämää omassa perheessään, veljiensä kautta. Omasta lapsuudestamme meillä on paljon muistikuvia siitä, mitä pojat harrastivat ja millaisia he olivat. Olemme mielestämme olleet yleisestä tyttömällistä hieman poikkeavia “poikatyttöjä” vahvan liikuntataustan vuoksi, mikä auttoi meitä ymmärtämään poikien liikunnallisuutta. On silti aiheellista tiedostaa, että omasta roolistamme johtuen suhtautumistapamme poikien ja tyttöjen piirroksiin poikkeavat toisistaan.

Subjektiiivisuus leimaa tutkimusprosessiamme. Lapset esittelevät elämäänsä kuvien ja niihin liittyvien pienten kertomusten avulla. Meillä on ollut suuri vastuu itsellemme ja lukijalle tehdä “oikeita” tulkintoja lasten tarinoista. Lukija voi lukiessaan tehdä niistä omat päätelmänsä. Olemme toimineet lasten kokemusmaailman kääntäjinä ja tulkkeina niin, että aikuinen voisi ymmärtää lapsille tärkeitä asioita. Tulkintaketju on ollut pitkä. Ketju lähtee liikkeelle siitä, että lapsi elää tietynlaisessa kokemusmaailmassa, josta hän piirtää paperille kuvan. Omista lähtökohdistaan käsin hän valitsee ne asiat, jotka hänelle ovat tärkeitä juuri piirustushetkellä. Tässä on jo ensimmäinen tulkinta, jonka lapsi tekee itse. Tämän jälkeen lapsi vielä kertoo omasta kuvastaan meille tutkijoille. Tutkijoina yritämme ymmärtää lasta ja päästä kiinni olennaiseen, siihen, miten lapsi itse kokee itselleen tärkeitä asiat. Tämän tiedon me tässä työssä olemme kääntäneet “aikuisten kielelle”. Ketjun loppupäässä on lukija, joka omiin kokemuksiinsa nojaten tekee omia tulkintojaan ja päätelmiään. Tehtävä ketjun osana ja sen muodostamisessa on ollut erittäin haastava ja mielenkiintoinen. Mielestämme olemme onnistuneet tehtävässämme hyvin, tosin todellista arviointia ei pystyisi tekemään kuin lapsi itse, joka osaisi ajatella aikuisten tavoin.

Lapsen ajattelutapa poikkeaa aikuisen ajattelutavasta. Meistä lasten ajattelu vaikutti jollain tapaa huolettomammalta. Tästä esimerkkinä olivat ne jutut, joissa lapset kertoivat surullisista asioista.

“Leidillä on valjaat ja hiirilelu. Se on seitsemän vuotta. Se ei enää leiki, mutta rapsutan sitä.” (Sara-Sofia)

“Tämä on meritähti, oma. Löysin sen Fuerteventuralta. Se ei enää elä, se kuivui ja kuoli. Matkalla nähtiin myös meduusa.” (Fanny)

Sara-Sofian kertomus vanhasta kissasta kuulostaa surulliselta, koska kissa on jo niin vanha, ettei se jaksa enää leikkiä. Lasta tällaiset asiat eivät tunnu haittaavan. Hän on ymmärtänyt sen, että kissa pitää myös siitä, että sitä rapsutetaan. Sekään ei haittaa, että Fannyn meduusa on kuollut. Se on yhtä arvokas kuin elävänäkin ja suuri aarre Fannylle. Lapsi vain toteaa aikuisen mielestä surullisen asian ja jatkaa kertomustaan murehtimatta. Jyrin isä oli kuollut. Jyri mainitsi tästä sivulauseessa, ja kertoi olevansa tyytyväinen siihen, että isä oli ehtinyt opettaa hänelle tietokoneen käyttöä. Hän ajatteli asiaa hyvin käytännön läheisesti, oli hyvä, että isä ehti opettaa. Ainakin päälle päin näytti siltä, että Jyri suhtautui asiaan hyvin tyynesti. Voi tietysti olla, että hän haluaa olla reipas, eikä tahdo näyttää sitä, että kaipaisi isäänsä. Hän ei ehkä halunnutkaan näyttää heikkouttaan.

Monet lapsista ajattelivat tärkeitä asioita hyvin konkreettisesti. He kertoivat itsestään ulkoiluttamassa koiraa tai hyppäämässä narua. Jotkut piirsivät vaatteita, ruokaa tai repun. Kaikkia näitä lapset perustelivat sillä, että nämä ovat tarpeellisia ja käteviä. Tottahan se on, mutta omat esioletuksemme eivät vastanneet näitä kertomuksia. Tämä osoitti meille, että lapsen ajattelu on vielä melko konkreettisella tasolla ja abstraktimmassa ajattelutavassa on vielä puutteita. Kysymyksen, mikä sinulle on tärkeää, voi ymmärtää näinkin.

Lapsen kokemusmaailma on pienempi kuin aikuisen ja lapsen elämä rakentuu perusasioille, jotka aikuisista saattavat tuntua itsestäänselviltä, vähäpätöisiltä ja jotka aikuiset ovat ehkä unohtaneet kaiken kiireen ja tehokkuuden keskellä. Havaitsimme aineistossamme, että lapset pitävät tärkeinä konkreettisia asioita. Innanen (2001) päätyi tutkimuksessaan tulokseen, että lukiolaisten mieleen jääneet erityiset hetket lapsuudesta vanhempien kanssa ovat tavallisia, arkipäiväisiä asioita, esimerkiksi yhteinen leffailta tai kauppareissu. Aineistossamme esiin tulleet lasten ajatusten ja kokemusten konkreettisuus ja “yksinkertaisuus” voisi selittää, miksi lähellä aikuisikää oleva nuori muistaa tavallisia, jokapäiväisiä asioita. Onko niin, että aineistomme lasten tällä

hetkellä tärkeinä pitävät asiat ovat kymmenen vuoden päästä muistoja erityisistä hetkistä?

Mitä merkitystä on niillä asioilla, jotka jäivät lapsilta piirtämättä? Voidaan olettaa, ettei lapsi piirtänyt kaikkea, mikä on hänelle tärkeää. Piirustukset tehtiin tietynlaisessa tilanteessa, koulun jälkeen iltapäiväkerhossa. Välipala oli juuri syöty ja iltapäivän viettäminen alkoi. Ympärillä oli paljon kavereita ja erilaisia virikkeitä, leluja, läksyjä. Tilannesidonnaisuus vaikuttaa siihen, mitä lapset piirsivät. Tässä tilanteessa heillä oli mielessään nämä asiat, jotka sitten paperille päätyivät. Jos heitä pyydetäisiin piirtämään samasta aiheesta uudelleen, he todennäköisesti piirtäisivät osittain samoja asioita kuin nyt, mutta esille saattaisi tulla jotain muutakin, sellaista, mikä ei silloin ollut mielessä.

8.2 1980-luvun lapset ja 2000-luvun lapset

Olemme itse olleet peruskoulun ensimmäisellä, toisella ja kolmannella luokalla vuosina 1983-1986. Kuten jo aikaisemmin olemme maininneet, lasten kertomuksista löytyi meille paljon tuttua. Lasten jutuista olemme paljon kokeneet itsekkin. Tällaisia asioita oli helppo ymmärtää. Tiedyt perusasiat ovat pysyneet samanlaisina edelleen kun vertaamme nykyhetkeä omaan lapsuuteemme. Koulu alkaa edelleen saman ikäisenä ja on suuri muutos lapsen elämässä. Meistä kumpikaan ei kokenut koulun alkamista mullistuksena, mutta elinpiiri muuttui kyllä huomattavasti. Koulun monet uudet kaverit, opettajat, säännöt ja jopa ruokalan kotiruuasta poikkeava lounas olivat kaikki uutta. Tuohon aikaan sisältyi paljon jännitystä ja innostusta. Me molemmat koimme sen positiivisena. Koulu oli kivaa, aivan kuten lastenkin kertomuksissa. Monet lasten harrastukset ja leikit kuulostavat tutuilta meillekin. Kotipihassa leikimme paljon erilaisia leikkejä, jotka olivat hyvin samanlaisia kuin lasten. Kiipeileminen, majanrakennus ja monet mielikuvitukselliset muut pihapuuhat olemme kokeilleet itsekkin. Leikkien nimet saattavat vaihtua, mutta idea pysyy samana. Samat ihmiset liittyivät meidänkin elämäämme läheisesti kuin lapsilla. Vanhemmat, isovanhemmat, sukulaiset, kaverit ja tietysti niin ihanat lemmikkieläimet olivat meille tärkeitä, kuten ovat edelleenkin. Suhteemme näihin ihmisiin (ja eläimiin) on muuttunut iän myötä.

Iltapäiväkerho on järjestelmänä meille uusi asia. Iltapäiväkerho on päivittäistä, lähinnä peruskoulun kahdella ensimmäisellä luokalla oleville oppilaille suunnattua toimintaa. Paikalla on jatkuvasti aikuinen ohjaaja, jolla on vastuu lapsista. Iltapäiväkerhossa on mahdollisuudet monenlaiseen toimintaan: läksyjen tekemiseen, rentoutumiseen ja harrastetoimintaan. (Vuolle 1999, 27.) Meidän aikanamme ei vastaavaa systeemiä ollut lainkaan. Olemme itse viettäneet ensimmäisinä kouluvuosinamme iltapäivät kotona, Heidi äidin ja sisarusten ja Katja Isomummon kanssa. Meillä ei koskaan ole ollut sitä ongelmaa, että iltapäivät olisi pitänyt viettää yksin.

Ehkä hankalinta meille on ymmärtää virtuaalilemmikkien hoitamista. "Lemmikki" kulkee kätevästi joka paikkaan lapsen mukana taskussa tai laukussa, ja sen ruokinta hoituu napin painalluksella. Virtuaalilemmikit ovat osoitus teknisestä ja keinotekoisesta maailmasta, jossa elektroninen laite korvaa elämän eläimen. Meistä se tuntui surulliselta. Löydämme molemmat omasta lapsuudestamme mielestämme paljon virikkeellisempiä puuhia. Voisi melkein sanoa, että silloin lemmikit olivat niitä oikeita lemmikkejä. Itsellämme ei tosin lemmikkejä ollut akvaariota lukuun ottamatta, mutta aina oli mahdollista käydä hoitamassa naapureiden tai sukulaisten lemmikkejä. Toisaalta käyväthän aineistomme lapset myös hoitamassa lemmikkejä. Virtuaalilemmikki on kuin lisä niihin. Toisaalta, pata kattilaa soimaa: on helppo ymmärtää, miksi lapset tulevat melkeinpä riippuvaisiksi virtuaalilemmikeistään, nehän muistuttavat hieman kännyköitä.

Pokemon-huuma on yksi osoitus aineiston sijoittumisesta aikaansa. Mutta pokemon-ilmio, johon me tutkijat tuskin olimme ehtineet tutustua, oli jo lapsilta saadun tiedon mukaan vaihtumassa uuteen, Digimon-ilmioon. Tätä kirjoittaessa pokemonit ovat todennäköisesti jo ulkona muodista. Kerskakulutussyhteiskunnassa, jossa markkinavoimat jylläävät, uusi tuote esitellään, kun aikaisempi tuote on myyty loppuun. Digimonien tapauksessa tuote sinänsä ei muutu, mutta sillä on uusi nimi. Villitykset tulevat ja menevät toinen toisensa perään. Mielestämme tahti on vain kiihtynyt meidän lapsuudestamme. Yhteiskunnan tilan hektisyys näkyy muun muassa muodin nopeana vaihtumisena, pätkätöinä ja runsaana muuttoliikkeenä. Tämä lyhytjännitteisyys säteilee myös lasten elämään, siitä on pokemon-digimon -ilmio hyvä esimerkki.

Onko jäljellä enää mitään pysyvää? Pysyvyys luo turvallisuutta, mikä on tärkeä edellytys lapsen tasapainoiselle kasvulle. Aineistossamme lasten mainitsevat rakkaat pitkäikäiset unilelut osoittavat, kuinka tärkeiksi lapset kokevat tutun, aina olemassa olleen asian. Pysyviä arvoja edustavat myös perhe ja sukulaiset, yhteisö, mihin lapsi tuntee kuuluvansa. Koulussa lapselle opetetaan yhteiskunnan perinteisiä arvoja, ja näin ylläpidetään niiden pysyvyyttä. Huomasimme iloksemme, että ainakin meidän aineistomme lapsilla nämä tahot koettiin tärkeiksi.

Postman (1985) esittää, että lapsuuden käsite on katoamassa. Lapsuuden ja aikuisuuden raja määrittyy tiedolla sekä sen määrällä ja hierarkkisuuudella: lapsi ei tiedä samoja asioita kuin aikuinen. Nykyaikana varsinkin kuvallisten viestinten kehittyessä tieto on kaikkien saatavilla. Televisio ja internet eivät valikoi kohdettaan, näin lapsilla on mahdollisuus saada samaa tietoa kuin aikuisilla. Tiedon vapautuminen murtaa Ziehen (1982) mukaan vanhempien auktoriteettia. (Postman 1985, 88; Ziehe 1982, 42-53.) Jos vanhemmat eivät tunne itseään vanhemmiksi, tuntevatko lapset itsensä lapsiksi? Vaikka mielestämme aineiston lapset olivat vielä säilyneet lapsina, edellä mainittuja uhkia oli havaittavissa. Lapsista muutamat kertoivat hankkivansa tietoa televisiosta ja internetistä. Pokemon-ilmion myyminen lapsille toteutuu samalla tavoin kuin jonkun aikuisten tuotteen myynti.

Tulevina liikunnanopettajina olimme kiinnostuneista lasten liikunnasta. Nykyään painotetaan kovasti liikunnan hauskuutta ja virkistystehtävää. Joukkuelajit pyrkivät fair-play -käytäntöihin, missä tärkeintä on kaikkien osallistuminen. Oletetaan, että lapsi leikkii ja liikkuu luonnostaan. Liikunta on aina ollut suuressa asemassa meidän elämässämme. Olemme molemmat olleet aina liikkeessä ja kaivanneet enemmän vauhdikasta tekemistä kuin paikallaan leikkimistä. Kuulostikin mukavalta, että myös nykyajan lapset viettävät yhtä liikunnallista lapsuutta. Liikunnasta kerrottiin paljon ja innostuneeseen sävyyn. Tyttöillä mielikuvitus oli tärkeä elementti liikuntaleikeissä, ja itse keksittyjä leikkejä ja kisoja on edelleen paljon. Pojilla liikunta ja kaverit kuuluivat tiiviisti toisiinsa. Luontaisen liikkumisen tarpeen lisäksi lapsia motivoi liikkumaan vanhempien ja kaverien esimerkki. Omiin kokemuksiimme nojaten olemme sitä mieltä, että vanhempien rooli lasten liikuttajina on merkittävä. Jos vanhemmat viettävät paljon aikaa lasten kanssa liikkuen, lapset todennäköisesti oppivat pitämään liikunnasta.

Pojat olivat innostuneita joukkueurheilusta. Vanhemmillä ei ehkä ole enää aikaa liikkua lasten kanssa, ja lapsen vieminen ohjattuun ryhmään pelastaa tilanteen. Toivottavasti lapsi ei ehdollistu liikkumaan ainoastaan harjoituksissa, vaan löytää virikkeitä myös lähiympäristöstään.

Postman (1985) kritisoi juniorijoukkueurheilua. Hänen mukaansa lasten leikeistä on tullut yhä enemmän aikuisten asia. Aikuiset vaikuttavat paljon lasten leikkeihin ja leikit muistuttavatkin siksi liikaa aikuisille ominaista toimintaa. Lasten liikunta alkaa olla myös entistä ammattimaisempaa. Yhä nuorempia lapsia otetaan mukaan määrätietoiseen valmennukseen ja heidät pyritään nostamaan aikuisen pätevyystasolle. (Postman 1985, 138-141.) Jos joukkueurheilu on liian aikuismaista, on parempi, että lapsella on mahdollisimman pitkään mahdollisuus harrastaa omaehtoista, itsenäistä liikuntaa. Urheiluseurat ja joukkueurheilu ovat useiden lasten sydäntä lähellä. Vaikka lasta on hyvä rohkaista harrastuksessaan, häntä ei saisi kuitenkaan liian aikaisin pakottaa sitoutumaan tiettyyn lajiin.

Vaikka tulemmekin toimimaan liikunnanopettajina todennäköisesti hieman vanhempien oppilaiden kanssa, tämä tutkimus on meille hyvä muistutus siitä, että lapsen elämään kuuluu paljon muutakin liikunnan lisäksi. Joidenkin lasten elämään liikunta ei kuulu juuri millään lailla. Meidän on turha kuvitella, että kaikki lapset viettäisivät niin liikunnan täyteen lapsuuden kuin me itse, tai että liikunnalla olisi yhtä suuri merkitys kaikille koululaisille. Liikunnanopettajalle saattaa helposti muodostua tällainen harhakuva, eikä koululaisten elämässä nähdä mitään muuta tärkeää tai mukavaa. Jokaisen oppilaan huomioiminen yksilönä on kasvattajalle tärkeä taito. Jos lapsi ei ole liikunnallinen, hän rakentaa identiteettiään jonkun muun kuin liikunnan varaan.

8.3 Tutkimusprosessin arviointia

Laadullinen tutkimusprosessi on aina jossain määrin ainutkertaista, perussääntöjä luovasti soveltavaa ja usein myös uusia sääntöjä luovaa työtä (Alasuutari 1994, 18) Laadullisessa tutkimuksessa on lukemattomia metodeja, ja omaan tutkimukseen sopivaa voi olla vaikea löytää. Kvalitatiivista tutkimusta voidaan verrata väripalettiin, jonka

värit jokainen tutkija sekoittaa omalla tavallaan tutkimusta tehdessään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 168.) Mielestämme onnistuimme löytämään meidän tutkimukseemme sopivan värisävyn laadullisen tutkimuksen paletista. Piirtäminen osoittautui toimivaksi keinoksi aineistomme keräämiseen. Kun vielä keskustelimme lasten kanssa piirustuksista, saimme varmuutta siitä, että ymmärsimme lasten piirustukset oikein ja piirroksiset saivat syvyyttä. Lapset vastasivat piirroksillaan ja kertomuksillaan kysymykseemme: Mikä on sinulle tärkeää? Koimme pystyvämme kartoittamaan ilmiötä lasten ehdoilla, kun he saivat piirtää vapaasti, mitä halusivat. Keskusteluissa pyrimme välttämään johdattelua tai tiukkaa tenttaamista. Väkisinkin omat esioletuksemme johdattelivat ajatuksiamme tiettyihin suuntiin ja ne saattoivat vaikuttaa jutustelutilanteessa ja tulkinnoissa.

Kuten olemme jo aiemmin todenneet, aineistomme perusteella ei voida tehdä koko ikäluokkaa koskevia laajoja yleistyksiä. Tämä pieni jyvaskyläläinen lapsijoukko on ainutkertainen ja yleistämistä voi tapahtua vain tämän aineiston sisällä. Yleistämistä voi olla myös se, kun lukija tunnistaa omasta elämästään samankaltaisuuksia kuin tutkittavissa ilmiöissä ja niiden tulkinnassa. Jokaisella aikuisella on takanaan omalla tavalla vietetty lapsuus ja kaikki lapsuuden kokemukset. Lukiessaan hän voi verrata niitä näiden lasten kokemuksiin ja tulkintoihimme.

Työtä suunnitellessamme olimme päättäneet, ettemme ryhdy syvällisiin tutkimuksiin ja tulkintoihin. Aineistoa käsitellessämme ja tulkittessamme mieleen nousi paljon kysymyksiä, joihin olisi saanut vastauksia perehtymällä lapsiin ja lasten taustoihin tarkemmin. Näin jälkeinpäin pohtiessamme tutkimus olisi ollut mielenkiintoista suorittaa tapaustutkimuksena. Aiheen kokonaisvaltaisuus myös vaikeutti kirjallisuuden hankkimista. Lähes jokaiseen aineistosta esiin tulleeseen seikkaan olisi löytynyt vahvistusta kirjallisuudesta ja rajaaminen oli ongelmallista.

Aineiston kerääminen oli mukavaa ja vaivatonta puuhaa. Se, että lapset olivat innostuneet kertomaan omista piirustuksistaan, helpotti meidän työtämme ja työläintä aineistonkeruussa oli muistiinpanojen kirjoittaminen lasten jutustelun tahtiin. Lapset olivat viihdyttäviä keskustelukumppaneita ja jutustelukeikat saivat meidät usein hyvälle tuulelle. Elämänmakuinen aineisto piti mielenkiintoamme yllä työläiden käsittely- ja

tulkintaprosessien aikana. Laadullisen tutkimuksen vapaa raportointi- ja kirjoitusmalli ei välttämättä helpota kirjoitusprosessia. Onneksi meitä oli kaksi päättä ideoimassa, tarinoimassa ja kritisoimassa työtä pitkin matkaa.

Tutkimuksen teon myötä vietimme monia riemukkaita ja liikuttaviakin hetkiä lapsuutemme nostalgisissa muistoissa. Lapsuus on meille kultainen muisto, jonka tulkintaan ikävuodet ovat jo tässä vaiheessa oman sävynsä. Lasten juttujen pienet yksityiskohdat palauttivat meidän mieleemme niitä jokapäiväisiä asioita, joihin ei ole kiinnittänyt huomiota. Kun olemme tutustuneet lapsen ajatusmaailmaan, voimme ehkä tajuta omasta lapsuudestamme uusia merkityksiä.

LÄHTEET

- Aapola, S. 1992. Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet. Teoksessa Lähteenmaa, J. & Näre, S. (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Tampere: Tammerpaino Oy. 83-102.
- Aho, S. 1996. *Lapsen minäkäsitys ja itsetunto*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Alasuutari, P. 1994. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alitolppa-Niittamo, A. 1993. *Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Sairaanhoidtajien koulutussäätiö.
- Antikainen, J., Haataja, M-L. & Korhonen, M. (toim.) 1994. *Näkökulmia perheeseen*. Helsinki Stakes Painatuskeskus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Edigius, H. 1981. *Johdatus kehityspsykologiaan*. Suom. E. Pilvinen. 2. painos. Espoo: Amer-yhtymä Oy Weilin+Göös kirjapaino.
- Ehnrooth, J. 1990. *Intuitio ja analyysi*. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab. 30-41.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Estola, E. 1999. *Varhaiskasvatus lastentarhan opettajan silmin - narratiiviselämäkerrallinen tutkimus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.). 1999. *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena. 131-148.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Innanen, M. 2001. *Isyys ja äitiys nuorten kertomana - lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. LIKES Research Reports on Sport and Health 130. Jyväskylä.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. *Kouluikäisen lapsen maailma*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. *Hyvä itsetunto*. Juva: WSOY.

- Kinos, J. 1999. Vuoropuhelua historian lähidokumenttien kanssa. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena. 73-88.
- Kääriäinen, H. 1988. Minäkuvan kehitys. Loimaa: Loimaan Kirjapaino Oy.
- Lähteenmaa, J. 1992. Miten käy tytöiltä rock'n'roll? Teoksessa Lähteenmaa, J. & Näre, S. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammerpaino Oy. 210-222.
- Mussen, P.H. 1979. Lapsen psykologinen kehitys. 6. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab. (42-61).
- Näre, S. 1992. Sankareita, onko heitä? Teoksessa Lähteenmaa, J. & Näre, S. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammerpaino Oy. 69-80.
- Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Suom. M. Rutanen. Jyväskylä:Gummerus.
- Postman, N. 1985. Lyhenevä lapsuus. Suom. I. Rekiarvo. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Rödström, M. 1920. Lapsen kehitys 7-12 vuotta. Suom. H. Huovinen. Helsinki: Otava.
- Sarlin, E-L. 1995. Minäkokemuksen merkitys liikuntamotivaatiotekijänä. Studies in sport, physical education and health 40. Jyväskylän yliopisto.
- Silvennoinen, M. 1979. 7-9 -vuotiaiden lasten fyysisesti aktiivit harrastukset vapaa-ajan toiminnallisuudessa ja käsitykset koululiikunnasta. Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiön Tutkimuslaitos. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 26.
- Smith, L.M. 1994. Biographical Method. Teoksessa Denzin, N.K. & Lincoln Y.S. (toim.) Handbook of Qualitative Research. Second edition. London: Sage. 286-305.
- Sääkslahti, A., Numminen, P., Raittila, P., Paakkunainen, U. & Välimäki, I. 2000. 6-vuotiaiden lasten fyysinen aktiivisuus. Liikunta ja tiede vol. 37(6), 19-22.
- Thorne, B. 1993. Gender play. Girls and boys in school. Buckingham: Open University Press.

- Tolonen, T. 1992. Tyttöjen hevostallikulttuuri. Teoksessa Lähteenmaa, J. & Näre, S. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammerpaino Oy. 135-154.
- Vuolle, A. 1999. Koulut yhä selkeämmin mukana koululaisten iltapäivätoiminnassa. Lastentarha. Varhaiskasvatuksen ammattilehti. 3/1999, 26-27.
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suom. R. Sironen & J. Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

